

Dissertatio inauguralis medica de morbis cutaneis : sistens papulas, squammas, vesciulas et bullas ... / submittit David Antal = Orvosi értekezés a' börszenvekröl : különösen a' bubornyák, pikelyek, hólyagcsák 's bugyokról : orvostudorrá avattatása ünnepélyére / írta Antal Dávid.

Contributors

Antal, David.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Pestini : Typis Landerer et Heckenast, 1845.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ep6b6nqt>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

INAUGURALIS MEDICA
DE

MORBIS CUTANEIS

SISTENS

APULAS, SQUAMMAS, VESICULAS ET BULLAS

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE

MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS

ET DIRECTORIS

SPECTABILIS DOMINI DECANI

NEC NON

CLARISSIMORUM DOMINORUM D. PROFESSORUM

PRO

DOCTORIS MEDICINAE LAUREA

SUMMISQUE

IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ALMA, AC CELEBERRIMA

REGIA SCIENTIARUM

UNIVERSITATE PESTIENSIS

PUBLICAE DISQUISITIONI

submittit

DAVID ANTAL

Artis Obstetriciae Magister.

Theses adnaexe defendentur in Palatio Universitatis
majori die Maji 1845.

PESTINI 1845.

Typis Landerer et Heckenast

ORDIS GUTAMERIS

IN A GUR A D B H B D C A

DE

CONSENSU ET Auctoritate

MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS

ET DIRECTORIS

SPECTABILIS DOMINI BRACII

RECTORIS

CHARISSIMO DOMINO D. THEOPHORO

DOCTORIS MEDICINAE, AURIS

IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ALMA AC CATHOLICA

REGIA SOCIETATE M

UNIVERSITATIS PRAGENSIS

PUBLICAE DISPOSITIONE

HAUD APTA

ORVOSI ÉRTEKEZÉS

A'

BŐRSZENVEKRŐL

KÜLÖNÖSEN

A' BUBORNYÁK, PIKELYEK, HÓLYAG-
CSÁK 'S BUGYOKRÓL.

ORVOSTUDORRÁ

AVATTATÁSA ÜNNEPÉLYÉRE

ÍRTA

ANTAL DÁVID

SZÜLÉSZ-MESTER.

Az értekezéshez mellékelte tételek fölötti vitázás 1845ik Május n
leend.

PESTEN.

Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

1845.

ORVOSI ELTÉRVEZÉS

ÖRZSÉNYVÉKŐ

KÖLÖNÖSEN

BUBORNYÁK, PIKELYEK, HÖLYG-
CSÁK ÉS BÜGYÖKRŐL.

ORVOSTUDORNA

AVATTATASA ÜNNEPÉLYÉRE

ÉRTA

ANTAL DÁVID

SZÜLÉS-NESTEN.

Értesítés a kötetnek a Magyar Orvostudományi Társaság által 1853-ban kiadott példányairól.

NESTEN

Könyvtárunk és a Magyar Orvostudományi Társaságé.

1853

A'

LEGJOBB ÉDESES-ANYÁNAK

mély fiui tisztelet és hála jeléül

ajánlja

a' szerző.

Digitized by the Internet Archive
in 2015

<https://archive.org/details/b2238909x>

II. Osztály. — Bubornyák (Papulae).

A' bubornyás kütegek ezelőtt száraz rüh nevezet alatt adattak elő, (Felix Plater) Alibert a' viszketegek közös nevezete alá sorolta; Rayer megkülönbözteti a' mohagot a' viszketegtől 's a' hámlagot gyermekeknél előforduló mohagnak tartja; Biett el nem ismeri a' hámlagot, mint külön nemet, hanem a' mohag fajának tekintti. Willan, kit itt követünk, a' bubornyás kütegek következő három nemét különbözteti meg: u. m. a' hámlagot, mohagot 's a' viszketeget.

Hámlag.

Hámlany. *Strophulus* Willan et Bateman. — *Lichen Strophulus* Biett. Ezen nevezet alatt értünk csupán gyermekeknél előforduló, kicsiny, elszórt vagy csoportos, piros udvarral ellátott vagy a' nélküli, ritkán viszkető bubornyák által jellemzett bőrküteget, melly sokszor újabb kitörésekkel járván, lepikelyezéssel végződik. A' mohagtól az által különbözik, hogy csak a' gyermek-korban fordul elő; azért Rayer azt méltán gyermekeknél előjövő mohag-fajnak veszi.

Willan és Bateman következő hat fajt vesznek föl:

a) Közbefestet h. *Str. intertinctus* W. et B. (Bat. T. 1. Fror. T. 1. f. 1. Behr. T. 14. f. 1.) Kicsiny, vörös udvarral ellátott, közönségesen elszórt bubornyák, bibékkel 's nagy vörös

folttokkal vegyítve. Az arczon, alkaron, kézen, háton leggy krabban, az egész testen ritkán jönnek elő 's három négy hét után lepikelyezéssel végződnek.

b) Fehéres h. *Str. albidus* W. et B. (Bat. T. 2. Fror. T. 1. f. 2. Behr. T. 14. f. 2.) Az előbbenitől a' bibék és folttok hiánya által különbözik.

c) Fehér h. *Str. candidus* W. et B. (Bat. T. 3. f. 3. Fror. T. 1. f. 4. Behr. T. 14. f. 5.) Ha a' bubornyák nagyobbak, fényesebbek 's udvarnélküliek, akkor e' nevezetet nyerik. A' hamlagnak eze faja közönségesen heveny betegségek után mutatkozik.

d) Csoportos h. *S. confertus* W. et B. (Bat. T. 3. f. 3. Fror. T. 1. f. 3. Behr. T. 14. f. 3.) Nagy mennyiségben és csoportosan előforduló, viszkető vörös bubornyákkal jellemzi magát és a' által, hogy többnyire lázas izgatást gerjeszt. Leginkább az arczbőrön fordul elő, 's tizennégy nap mulva lepikelyezéssel enyészik. Ezzel azonban a' baj tökéletesen be nem végződött, mert rendszeres utókitörések következnek. Közönségesen a' fogzás által okoztatik 's ezek áttörésével ismét elmúlik.

e) Foltos h. *S. volaticus*. — *Olophlyctis volaticus* Alib. — *Feu volage des enfans*. — (Bat. T. 3. f. 2. Fror. T. 1. f. 4. Behr. T. 14. f. 4.) Kicsiny és körképű folttokon ülő bubornyák mellyek 3—4 nap mulva megbarnulnak és leporlanak. Többnyire utókitörések (5—6szor egymás után) következnek, minélfogva a' betegség rendszeren 4—5 hétig elhúzódik. Will., Bat. és Schönlein szerint ezen faj többnyire a' helek beteges állapotával összefüggésben. Alibert és a' francziák szerint egyedül a' fogak kitörésével van párosulva, melly élettani folyamattal párhuzamosan szokott lefolyni és mellyek bevégeztével eltűnik. Kitétszik ebből, hogy az utóbbiak a' csoportos hamlagot ezen néven vették.

f) Levedző, vagy fekélyesülő hamlagnak *S. agrius* neveztetik azon hamlag, melly fekélyedésekkel jár.

Okvizsga. Ezen csak a' gyermeki kort meglepő kütegek okoznak, nem elég világosak, közönségesen az emésztésre szolgáló zsigerek bántalmával kezdődik, mint: savanyképléssel, légkifejléssel, székeskedéssel vagy hasmenéssel; csupán a' csoportos és foltos hamlag a' fogak kitörésétől okozott izgatás következelme.

Jóslata mindig kedvezőnek mondható 's csak a' visszaverődés okozhat az egész életműségre ható bajokat, mint: hasmenést, görcsöket, rángásokat.

A' helybeli gyógyítás a' bőrműködés előmozdítására langy fürdők használatában, 's ha a' viszketés nagy, föleresztett boreczetteli mosásokban áll. A' levedző hámlag a' fürdőkön kívül még horgéleg kenőcsöt is kíván — gr. 10 oxyd. Zinci ad unc. 1. Ungv. com. — Különben szükséges a' gyermekeket melegen tartani és ha meghűtés által a' küteg visszaverődött volna, leginkább meleg fürdő által lehet visszahozni, melly után néhány (8—10) csöp Minderer szesz bodza forrázatban adathatik. A' többi gyógymód a' jelenlévő kórállapot szerint intéztetik; savany képlődésnél katang 's rheum szörp, kesereg rheummal vagy e nélkül; székrekedésnél a' kisdetek mézvize, manna szörp; emésztési gyöngeségnél Colombo, Péribúj 's könnyű vasszerek. — A' fogak kitörése okozta izgatás ellen gyakori langy mosások, némellykor a' foghús bemetélése szükséges, mi által a fogak kitörése megkönnyebbitetik.

Mohag.

Mohany. Lichen Wil. et Bat. — Prurigo lichenoidea seu furfurans Alib. Ezen nem ragályos baj többnyire ölserdülteknél előforduló, kiterjedt, egyes vagy csoportos, fehér vagy vörös viszkető, rendszeren lepikelyezéssel végződő, többször visszajövő bubornyákkal jellemeztetik. Következő fajai ismeretesek:

a) Egyszerű m. L. simplex W. et B. (Behr. T. 14. f. 6. 0) Leginkább a' képen 's karon kezdve gyorsan az egész testre kiterjedő, alkalmatlan, főleg éjjel viszkető, különösen az izületeken előven előforduló, a' nyári hónapokat kedvelő vörös bubornyákból áll, mellyek 10—21 nap után elhalványodván, lepikelyzenek. Lefolyása heveny vagy idült.

Heveny lefolyása. Előrejárt 1—2 napig tartó lázas és sorvás jelenségek után (az utolsó napon keserű íz, émelygés) az arcon és azután az egész testen vörös, nagy, igen viszkető bubornyák tűnnek elő, mellyek kiütésével a' láz megszűnik. Ezen bubornyák lepikelyezéssel néhány(5—8) nap alatt elenyészvén, új 5—6-szor kitörés következik, 's ennek elmúltával a' baj bevégeződik. E'

betegség némelykor kezdő kanyaró vagy köles himlővel összezavar-
tathatik, azonban az alaknak megvizsgálása, a' viszketés 's a' lefolyás
ezen tévedéstől megóvnak.

Idült lefolyása. (Bat. T. 4 f. 1. Fror. T. 2. f. 1. Behr. T. 14. f. 7. 9) A' bubornyák kisebbek, vörösségök 's viszketésök csekélyebb, leginkább a' végtagokon fordulnak elő, és miután többször kiütvén 2—3 hónapig eltartottak, szinte lepikelyezéssel végződnek. Ha a' bubornyák egyesén kerülnek elő, *elszórt mohagnak* (L. sparsus) hivatik; — ha pedig több csoportzatokba összefolynak, és vörös beszűrődött bőr részt mutatnak, mellyen egész sereg bubornyák 's kicsiny ezüstcsillogásu pikelyek látszanak, akkor azon érdekes, de igen makacs alakja tűnik elő, melly *elterjedt mohagnak* (L. diffusus) neveztetik. A' bőrnek ezen beszűrődése az ebben támadt kiizzadmánynak következelme. Az idült mohag nem ritkán rüh, viszketeg, izzag, fényleg és halaggal fölcseréltethetvén, következő kórkülönző jelenségekre szükséges ügyelni:

Mohag.

Bubornyák.
Atkamenet hiányzik.
Erős lepikelyezés.
Gyakori kórismétlet.
Nem ragályos.

Mohag.

Kicsiny, gyakran csoportos és vörös bubornyák.
A' viszketés nem olly nagy.
Semmi mirigydag.
Sokszor heveny lefolyás.
Gyógyítható.

Mohag.

Semmi vagy csekély beszűrődés.
Bubornyák.
Viszkető érzés.
Fehér pikelyek.

Rüh.

Többnyire hólyagcsák.
Atkamenet jelen van.
Kis kérgek képlődése.
Semmi kórismétlet.
Ragályos.

Viszketeg.

Nagyobb, mindenkor egyes és a' bőrrel hason színű bubornyák.
A' viszketés igen nagy.
Mirigydag.
Mindenkori huzamos lefolyás.
Gyógyíthatlan.

Izzag.

Nagy beszűrődés.
Hólyagcsák, mellyek bennéke a' fehérszemű ruhában ondónemű foltot képez.
Égető érzés.
Sárgás pikelyek.

Mohag.

A' bőr beszűrődött.
A' pikelyek aprók.
Bubornyák jelen vannak.

Mohag.

A' bőr vastagodása vörösséggel párosult.
A' pikelyek egész felületökkel ülnek a' bőrön.
Folytonos viszketés.

Fényleg.

A' bőr nincs beszűrődve.
A' pikelyek nagyok.
Bubornyák nincsenek.

Halag.

Bőrvastagodás vörösség nélkül.
A' pikelyek szélökkel tapadnak a' bőrre.
A' viszketés hiányzik.

b) Szőr m. *Lich. pilaris* (Fror. T. 2. f. 4.) Csupán az egyszerű mohag módosítása, többnyire a' végtagok feszdoldalán jön elő, 's a' meggátolt szőr vagy haj kitörés által támad, ha tehát illy bubornya felvakartatik, benne egy tekeredett szőrszált találunk, 's a' bubornya eltűnik.

c) Körülírt m. *L. circumscriptus seu figuratus*. *Herpes squamosus orbicularis* Alib. (Bat. T. 5. Alib. T. 26. Fror. T. 2. f. 3.) Az által jellemeztetik, hogy a' bubornyák $\frac{1}{2}$ —1 hüvely átmérőjű, szabálytalan, köridomú 's szorosan körülírt vörös szélekkel ellátott foltokon ülnek. A' foltok szélei utókiütések után tovább terjednek 's összefolynak, míg ez történik a' foltok közepe megszimul, de még kevésbé vöröseket maradnak 's pikelyektől fedetnek; mi által a' körkörös fényleggel némi hasonlóságot öltnek. — Ha azonban több illy küteg alakok széleikkel összefolynak, a' tekeresezett mohag támad, mellyet szonban Biett tekeresezett mohagától meg kell különböztetnünk — a' tekeresezett mohag *L. gyratus* Biett apró, szalaghoz hason 's szorosan a' singideg lefolyását követő bubornya csoportozatokat képez. — A' körülírt mohag többször tesz utókiütéseket, némellykor kórattételeket 's kisdedeknél is előjöhet.

d) Levedző v. fekélyesülő m. *L. agrius* W. et B. (Bat. T. 4. Fror. T. 2. f. 2. Behr. T. 14. f. 8.) E' faját a' mohagnak többnyire csorvás 's lázas tünetmények előzik meg, mellyek a' küteg megjelenése után eltűnnek; azután erős viszketéstől követett csoportozatokban előjövő bubornyák mutatkoznak, mellyek gyakran hólyagcsákkal vegyülve nagy vörös foltokat képeznek; 6—8 nap múlva a bőr megérdesedik, pikelyektől fedetik 's mély, igen fájdalmas

bőrrepedések támadnak, ritkán végződik be egyetlen egy kiütéssel. — Mások e' névvel a' vakarás által előhozott bőrrepedék 's fekélyösszeget nevezik, melly minden mohag fajtól támadhat.

e) Kékszenyes m. *L. lividus* W. et B. (Fror. T. 2. f. 5.) Csupán a' bubornyák kék szenyes színétől így nevezett faj 's gyakran patécsesal szövetkezik.

f) Hévvonalos m. *L. tropicus*. A' hévvonal alatt előjövő faj; többnyire azon egyéneket lepi meg, kik legelőször a' hévvonal alá jönnek.

g) Csalános m. *L. urticatus* W. et B. Ezt Alibert csupán a' csalánküteg változatának hiszi; eleinte a' poloska csípéshez hasonló foltdagályok mutatkoznak, mellyek 1—2 nap múlva összeesvén, felettök bubornyák képződnek 's kivált éjjel igen visketnek. Míg az először kijött foltdagályok elmulnak, mások jönnek ki, mellyek ugyanazon lefolyásuak, úgy, hogy némellykor az egész törzsök 's végtagok meg vannak lepve. E' kórkép tehát foltdagályok 's bubornyák által jellemeztek. Gyakorta előjön kisdedeknél, még pedig mindjárt a' születés után. — Ezenkívül megemlítjük még a' helybeli mohagokat, mellyek az arczon, a' végtagok hajtóoldalain (álrüh) a' tökborekon a' gáton (*Pygagria granulata* Fuchs) előjönnek, aranyérrel párosulva aranyeres mohagnak neveztetik.

Ok vizsga. A' mohag okairól igen keveset tudunk, a' leggyakoribb kórgerjesztő okokhoz számítatik a' bőrre küölt túlságos hévbehatás, a' léles italokkali visszaélés 's izgató csipős étanyagok használata.

A' jóslat a' kórkiterjedéshez méretik; ha azon fokát éri el a' kifejlődésnek, mellyet elterjedt mohagnak nevezünk, a' jóslat nem az élet veszélyeztetése, hanem a' meg nem gyógyulhatás végett igen kedvezetlen.

Gyógy mód. A' mohag különféle fajai különféle szerelést igényelnek, azonban mindenütt szükség szoros életkormányt 's a' beható kórgerjesztő okok eltávolítását legelőbb rendelnünk. A' heveny mohagnál a' szerelés, a' viszketés 's a' csorvás állapot ellen irányoztatik; azért a' kórkezdetén hánytató, később olvasztó hűsítő szerek, mint: borkő-citrom-sav, feleresztett kénsav, Tamarind-főzet vannak javalva. Az izzasztó szereket, mellyek a' vért a' bőr felé hajtják, mindig kerülnünk kell. Gyenge testalkotmányánál kina

forrázat vagy főzet ásvány savakkal igen hasznos, helybelileg egyszerű (nem kénes) fürdők használatnak. A' viszketés ellen korpa, iliz, mályva főzetekkel mosások, ha a' viszketés igen nagy higított eczet vagy következő keverék: Rp. Aq. Lauroc. dr. 2 — un c. semis ad unc. sex Aq. dest. sim. — belsőleg bódár szerek, kivált keserű mandolákból készült tejet rendeltetik. A' húzamos 's macacs mohagnál a' pikelyek eltávolítására először egyszerű általános fürdő használtassék; ezután helybeli a' bőr kóralakulásait másító szerek vétessenek használatba, e' tekintetből legnagyobb hírre kapott az alhigiblaacs (Protojod. Hydr.) kenőcsben (egy terecs egész fél nehezék egy obon zsírra). Ezen kívül igen hatályos a' kettediblaacs higany (Deutojod. hydr. $\frac{1}{2}$ — 1 terecs egy obon zsírra) 's a' levált nehér higany ($\frac{1}{2}$ — 1 nehezék egy obon zsírra). A' meghűtés által visszatért főfájást, hányást 's gyomorgörcsöt okozó mohag meleg fürdő által hozatik legkönnyebben vissza. A' levedző mohag ellen helybelileg lágyító főzetek 's genyedésnél horgagír használatik; mivel pedig a' beteg gyakran valamely senyvben szenved, a' barna cinahéj forrázata vagy főzete, néhány szemer kénsavas kinal 's ibla-yos vas rendeltetik.

Viszketeg.

Prurigo. Prurigo scabida. Scabies papulosa Schönlein. Viszketegnek nevezük azon húzamos bőrkórt, mely öles egész lencse nagy, rendes bőrszinű, mindig elkülönzött, kevény, igen viszkető bubornyák által jellemeztetik, többnyire a' tör-sököt 's végtagok fészoldalát lepi meg és soha sem ragályos. Ily bubornya megnyomásánál egy csep tiszta savó ömlik ki, mire a' bubornya össze-esvén, barnás foltot hagy maga után; há pedig felakartatik, úgy e' savó mellett vér is ömlik, melly sötétvörös pörkké zárad 's ennek eltávolítása után fehér folt marad hátra. Következő a' jeleit különböztetjük meg:

a.) Szelid v. Pr. mitis (Fror. T. 3. f. 1.) ha sok 's apró, többnyire a' végtagok fészoldalát elfoglaló bubornyák vannak jelen 's a' viszketés mérsékes.

b.) Hangyádzó v. Pr. formicans W. et B (Bat. T. 3. f. 1. Fror. T. 3. f. 1. 2. Behr. T. 14. f. 16) az előbbinek nagyobb

foka, nagyobb bubornyák, erősebb, kiállhatatlan viszketés 's nagy macacosság által különbözik.

c.) A' vénnek viszketege *Pr. senilis W. et B. Cnesmus vulgaris Fuchs* (Bat. T. 6. f. 3. Fror. T. 3. f. 3. Alib. T. 57.) vénkoruaknál jön elő.

Ezen fajok lefolyása következő: kórkezdétével a' bőrön csupán kis egyenetlenséget veszünk észre, melly folytonosan nagyobbodván, bubornyává válik. Ha ekkor a' felvakarástól megóvatik, 14 - 16 nap múlva össze-esik 's barna foltot hágy maga után; ha azonban, mintha rendesen történik, felvakartatik: úgy a' kiömlött vér kicsiny sötét vörös pörkét képez. A' folytonos vakarás következtében, mellynek a' betegek a' kiállhatatlan viszketés miatt ellen nem állhatnak, a' bőrön vértorulat, lob, később, kivált az alszárakon, beszűrődés támad, úgy, hogy gyakran lehetetlen rajta redőt képezni; továbbá repedések, pörkké száradandó anyag kiizzadása 's a' lágyékmirigyek folytonos megdagadása ered, melly utóbbinak jelenlétéből némelly orvosok görvélykórra hibásan vezéreltetek. Ezenkívül a' vakarás által izzag, kivált az izzadmány elgenyedése által legtöbbször az alvágatokon pörseg képződik (rüheges pörseg *Impetigo scabida*), vagy bincsó pörseg (*Ecthyma*) 's a' t., mellyek a' viszketeg megismerésére igen nehezítik. Végre a' folytonosan jelenlévő, éjjel, főleg hőségben nagyobbuló 's minden nyugalmat elrabló viszketés által az egész életműség szenvedelembé vonatik 's többször vízkóros senyv fejlődik ki, melly bőr mell 's has vízkórt feltételezhet. Némellyek szerint a' vízkór a' viszketeg visszaveretése után is kifejlődik, azonban igen hajlandók vagyunk hinni, hogy a' hol ez tapasztaltaték, csupán esetlegesen történt, mert e' bajt kórszűny nem tételezi fel, még kevésbé hozza elő a' fennevezett bajokat a' csupán helybeli szerelés. Alibert e' baj eltünése után butaságot látott kifejlődni.

Alibert még egy fajtát írja le a' bajnak: a' tetves viszketeg (*Pr. pedicularis*) nevezet alatt, melly a' hangyádzótól számtalan tetvek jelenléte által különböztetik. Mások szerint azonban e' baj — melly tetükórnak (*Morbus pedicularis, Phtyriasis, Cnesmus Acariasis Fuchs*) nevezetik — nem viszketeg, mivel a' tetvek jelenléte mellett csupán bőrfelturlás (*excoriatio*) bubornyák nélkül, 's a' vakarás következtében támadt vonalképű pörkök vannak jelen. A' viszketeg könnyen eleseréltethetik a' mohaggal 's rühel, az el

ötöli elkülönzési jelek a' mohagnál adattak elő, a' rühtől következő-
ép különbözik:

Viszketeg.

Rüh.

Supán bubornyak.

Bubornyak, hólyagesák, pörse-
gek.

Az atkamenetek hiányzanak.

Atkamenetek 's bennök az atka.

Többnyire a' feszoldalón.

Az újjak között 's a' hajt oldalón
jön elő.

Nem fertőz.

Fertőz.

A' viszketés kiállhatatlan.

A' viszketés nem olly nagy.

Mirigydag.

Mirigydag hiányzik.

A' kéz ritkán vagy csak később

Többnyire a' kéz.

lepetik meg.

Gyógyíthatatlan.

Könnyen gyógyítható.

Egy el nem nézendő 's igen érdekes — szigorúan véve, ide nem
tartozó — bőrbaj a' bubornya nélküli viszketeg *Pr. sine
capulis W. et B. Pr. latens Alib.*, melly egyes részeket lep-
én meg, iszonyú viszketés által jellemeztetik, a' nélkül azonban,
egy a' vakarásra bubornyak mutatkoznának.

A' meglepett rész különfélesége szerint következő változatait
különböztetjük meg:

α) a' tenyér vagy talpbubornya nélküli viszketeg
nagy rohamokként fellépő viszketést okoznak, úgy annyira, hogy
a' meglepett egyének néha el is ájúlhatnak. Alibert két illy esetet
közöl.

β) a' gát 's tökborék bubornya nélküli viszketeg
többnyire bőrpálással, izzaggal és mohaggal párosul 's a' részek
gymáshozói érintkezése által támad.

γ) a' nemzőrészek bubornya nélküli viszketeg;
a' viszketés előtt hőség vétetik észre, ez után rohamként lép fel;
a' nőnemnél a' nagyajkakon 's csiklón fehérfolyás, végbélkukacz
s a' t. férfiaknál a' makkoszorún az elváltozott 's meggyülemlett bőr-
enőcs által okoztatik. Ezenkívül még a' n viszketeg, melly
apos tetű által, húdeső viszketeg, melly köszvény 's húgy-

kövek által, 's a' felfelviszketegyet is, melly végbél-kukaczo's aranyér által okoztatik, megkülönböztetünk.

Különös a' viszketegnek eltünése új bajok megjelenésénél ' ezeknek begyógyulása utáni megjelenése.

Okvizsga. Erről majd mit sem tudunk. Nyomor, tisztátalanság, rossz táplálat, izgató étrend kedveznek e' kor kifejlődésének. Azonban a' legellenkezőbb körülmények között is észre vétetik.

A' jóslat legkedvezetlenebb, mert e' baj tökéletesen gyógyíthatatlan; ide tartoznak még a' gyakran beköszöntő általános bántalmak, mellyek néha a' halált is előhozhatják.

Gyógymód. Igen szomorú ily bajjal meglepett 's a' társaságtól majd kizárt egyént szenvedni látnunk: miután rajta gyökeresen segítenünk alig lehet. Minden, mit tehetünk, csupán egy időre (1—4 hónapi) javulás, melly idő után többnyire visszatér. A' szerek, mellyek által ezt elérjük, általánosan csupán olyanok, mellyek a' bőrre igen izgatóan hatnak. Ajánltni megérdemlik: a' zöld kenszappan, *) a' Handschuhféle ír, **) mellyekből a' két pokróczba burkolt mezítelen beteget az első három napon minden 6 órában 3 obonyit, ezután a' 4. 5. 's 6ik napon minden 12 órában 6 obonyit egy darab flanel által bedörgölünk, mire a' 7ik napon a' beteget egy általános meleg fürdőben egészen lemoszuk, — a' felbőr egészen lehámlik, a' bubornyák 's a' viszketés eltűnik; azonban $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ év múlva közönségesen ismét visszajönek. Ezen kívül a' kettediblaese higany-ír (dr. β — j ad Unc. j pingv.), melly azonban többnyire nagy bőrlöbet hoz-elő, továbbá kénfürdők 's füstölgések is használatnak. Legnagyobb hírre kapott a' Wilkinsohnféle mód, melly következőkben áll: miután a' beteg az első napon egy hashajtót kapott 's eczettel egész teste lemosatott volna, a' második napon — mi alatt a' mezítelen beteg két pokrócz közé burkoltatik — a' Wilkinsohnféle írral ***) bekenetik minden négy órában. Ötödik napon a' beteg eczettel mosatik 's megfürdik. Mivel ezen ír igen erősen a' bőrhöz tapad, ennek tökéletes eltávolítására 3 — 4 fürdők szükségesek. — A' viszketés ellen, valamint minden viszkető 's kivált száraz bőrbántalmonál, az eczetteli mosások legsikeresebbek.

*) Rp. Kali caust. p. sp. 1,333 unc. sex Adip. Ceti libr. j.

**) R. Kali caust. p. sp 1,333 unc. sex. Axung. por. lib. j.

***) Flor. Sulf. Pic. liq. Ax. por. aa. libr. j Terrae cretosae unc. 4. Hydro sulf. Ammon. drach. 2.

III. Osztály. Pikelyek (Squammae.)

Minthogy a' pikelyes bőrbajoknál különösen a' felbőr van bántalmazva, azért ezen osztályhoz olly felbőr rendetlenségeket is sorozunk, mellyek pikelyképzés nélkül jönnek elő. Mi tehát itt nem csak a' korpagot, halagot, fényleget 's pikelyeget — mellyek pikelyképzéssel járnak; hanem még a' felbőr sorvadást 's túltengést is ezen osztály alatt irandjuk le.

Korpag.

Pityriasis. E' név alatt olly tulajdonnemű, többnyire huzamos lefolyású 's nem ragályos bőrbajt értünk, melly vékony korpanemű 's folytonosan lehulló pikelyképzéssel jellemeztetik. E' határzat által minden — némelly kütegeket (kanyaró, bőrvöreg, orbáncz) követő — bőrhámlást, mint ide nem tartozót, kizárunk. Mi szerint a' pikelyek fehér, vörös, barna vagy feketés bőr alapon ülnek, egyszerű, vörös, tarka 's fekete korpagot különböztetünk meg:

a.) **Egyszerű k. P. simplex.** Apró liszt vagy korpanemű, rendez szinezetű bőralapon ülő 's folytonosan lehulló pikelyek — vakarás által szelid viszketéssel párosulva — jellemzik e' fajt; többnyire egyes részeket 's ritkább esetben az egész bőrrendszert lepi meg. — Az általános egyszerű k., melly mindig másodlagosan különféle senyvek (gümő-vízkór) következtében lép fel, méltánylást nem érdemel. Érdekesebb a' részletes k., mellynek igazi ismerete minden orvosnak szükséges. Ámbár ez akármelly testrészt meglephet, még is leggyakrabban a' fejbőrön jön elő, **Willan 's Bateman**tól a' fejkorpag **Pit. capitis** (**Bat. T. 15. Fror. T. 8. f. 1. Behr. T. 17. f. 2.**) név alatt iratik le.

Két változatát különböztetjük meg:

aa.) **Korpa-alakú fej k. P. capitis furfuracea.** **Porriigo furfurans** **Alib. Tinea furfuracea.** (**Alib. T. 14. Behr. T. 7. f. 7.**) Ennél a' fehér, korpanemű 's nagy számmal előjövő pikelyek egész felületökkel a' némellykor érdes 's gyakran vörös fejbőrön ülnek, csupán ezen 's az arczon jönnek elő. Ha a' fő porral, kenőccsel 's a' t. betisztátalanítatik: a' pikelyek öszszecsoportosodása által 1 — 6 vonal vastag, fehér, fénylő pörkkék

támadnak. E' baj, különösen ha a' pikelyek szinesek, az izaggal cseréltethetik fel; mindazáltal a' következő pontok a' kórhatárza biztosítására mindig elégségesek.

Korpag.

Izzag.

A' bőr a' pikelyek elmozdítása után rendes vagy csak kevésbé vörös.

A' bőr igen vörös, sőt olykor kékes vörös.

Csupán a' fejbőr van bántalmazva.

Itt a' fülek köztakarói is.

A' bőrfelület nem nedvez.

Nedvez.

A' viszkettség csekély, néha hiányzik.

A' viszkettség nagy 's gyakran égető.

A' bőr nincs beszűrődve.

Nagy beszűrődés.

bb.) Foszkőalakú k. *P. amiantacea*. Porr. amiantacea. Alib. *Psydracia tineae amiant* Fuchs. *Tinea amiantacea* vel *asbestinea*. (Bat. T. 38. Fror. T. 20. f. 2. Alib T. 15. Behr. T. 11. f. 9.) E' bajt nagy mennyiségű fényes, fehér, csőalakú pikelyek jellemzik, mellyek az egyes hajakat körülövedzik 's a' bőrhöz függőleges irányban vannak, mi által nagy hasonlóságot nyernek a' tokodzó madarak tollaihoz. Minthogy ezen pikelyek a' bőrhöz igazán gyöngén tapadnak, könnyű horzsolással eltávolíthatók 's ekkor miután a' foszkőszálak látszatnak. Ezen alakot az által ismerhetjük meg leginkább, ha a' hajazatot fésű segédelmével kétfelé osztjuk, mivel ekkor a' fennevezett pikelyek legkönnyebben láthatók. Az első alak ezzel mindig szövetkezik, de az ellenkező nem tapasztaltatik. Ezen kívül a' korpagnak még más helybeliséseit is különböztetjük meg így a' szemhéj, szakál, ajk (ajk-fölrepedés) szemérem, tenyér 's kéz korpagot, melly utolsók a' nehéz munkákat kezdőknél — lakatosok, cipész, kőműves ínasoknál — gyakran jönnek elő; továbbá a' arczkorpagot, melly nőknél igen gyakori.

b) Vörös k. *P. rubra*. (Behr. T. 17. f. 1. 4.) *Willan* 's *Bate* man e' név alatt e' bajtól különböző 's többnyire öregeknél tapasztalható bőrbajt értenek, melly gyenge bőrlöb 's lisztes vagy káposztas pikelyek által jellemeztek 's a' terület fényleghez hasonlít. Mások szerint a' naphév vagy más ingerek — tűz, csipős lég 's a' t.

Érdetlen testrészekre külső huzamosb behatásokra támad, 's ekkor vörös, nyomás által megfihérülő bőrfelületen nagy számú kisebb nagyobb vékony pikelyek vétetnek észre, mellyek nem sokára lehullanak, új pikelyzésnek adnak helyt. E' bajhoz nagy bőrlöbök 's izzagok szövetkezhetnek, minthogy ugyanazon indokokból eredhetnek, 's csak a' beható inger különféle fokát mutatják; miszerint a' kisebb ingerbehatás korpagot, még a' nagyobb bőrlöböt 's a' legnagyobb izzagot hoz elő. A' bőrlöbötől a' nagyobb lehámlás, az izzagtól a' nedvezés, beszűrődés, nagy égető érzés hiánya 's a' fehér pikelyek jelenléte által különbözik. A' vörös korpag ritkán általános baj, többnyire csak egyes a' beható inger helynek megfelelő részekre — hát, mell, fő, arcz 'stb. — van korlátozva. — Megjegyzésre méltó: ezen baj az ajkakon, mellyek vörössége $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ hüvelynyi területre elterjed 's nagy égető érzéssel párosult.

Föladatunk e' helyen Alibert szálékony korpasömöréről, *Herpes furf. volaticus*, is említést tennünk, melly nem egyébnek, mint hamar lefolyó korpagfajnak lenni látszik. Illyenkor többé kevésbé bő 's különféle testrészeken előjövő liszt-nemű felbőr lefoszlás vétetik észre, úgy, hogy a' betegek mint lisztes molnárok néznek ki; melly bajhoz kivált a' melegben igen érzékeny 's vakarásra készítő viszketés kapcsolódik; a' bőr rendes 's csupán felületesen megvörösült.

c) Tarka k. *P. versicolor* W. et B. (Bat. T. 15. f. 2. T. 69. Fror T. 8. f. 2. és T. 38. 51. f. 9. Alib. T. 60. Behr. T. 27. f. 10.) Ez a' tarka bőr szinezés végett így nevezett korpagfaj különféleképp árnyazott, többnyire sárgás barna foltokként mutatkozik, mellyeken a' leporlás történik, 's a' viszketés csekély. Schönlein csupán a' májfolt (*chloasma hepaticum*) változatának hiszi.

d) Fekete vagy indiai k. *P. nigra s. indica* W. et B. Ezen korpagfaj a' hévonal alatt, Indiában született 's Angolhonba átvitt kisdedeknél jön elő 's a' pikelyek, — mellyek bubornyákkal párosulvák, — fekete szinezete által jellemeztek.

A' kórokok majdnem tökéletesen ismeretlenek, de, hogy beható ártalmas külingerek — naphév, tűz 'stb. előhozhatják, bizonyult, sőt támadásukra csorvás állapot is befolyhat.

A' jóslat többnyire kedvező 's ritka esetekben makacs e' baj, több időt kívánván eltávolítására.

A' g y ó g y m ó d , melly a' gerjesztő okok homálya miatt csupa a' betegség javalat betöltésében áll, a' korpag különféle fajai szerint különféle. A' fejkorpagnál legelőször a' pikelyek szappanvizes mosások által távolitassanak el, 's ha akkor a' bőr ingerült állapotban taláztatik, hideg mosások vagy zuhanyok használtassanak; fejbőr lazasága esetében kínahéjkenőcs, eserzeny (Tanin) mosás — gr. 6. ad. unc. sex aq. d. s. — cserfahéj, törmentila főzetek, K l a a t s c h t ó l ajánlott fehér húnnyor (veratrum album) gyökér főzete, ugy szinte léleli, timsó olvadékkali, Goulard vízzeli mosások 's Péru balzsam javasoltatnak. — Az arczkopagnál az arczbőr érdesség eltávolítására minden 24 órában egyszer bekenetik a' következő kenőcs: Rp. Spermat. Ceti dr. duas — unc. semis Amygd. q. s. f. ungu. molle. A' vörös korpagnál előbb a' torulások állapotot mozdítassék el, melly ha részletes, hideg mosások által, ha pedig általános, fürdők által eszközöltetik. Az ajkak megtámadása ellen a' hideg borogtatások legjobbak, a' kiszáritó szerek használata ritkán kívántatik. A' tarka korpag ellen olly szerek használhatnak, mellyek a' felbőr leporlását izgatás nélkül eszközölik. E' szerek között legcélszerűbbek az égető hamag olvadékkali mosások (dr. 1—2 ad aq. d. s. unc. sex), mellyek azonban nagyon órányok ne legyenek, hogy a' nagyobb izgatás által tetemes fertőzés letét ne történjék; e' szerekhez tartozik még a' borax olvadékkali mosások (dr. 1—2 ad unc. 1. Aq.), a' rágó higany, a' halvos mész, az égető mész 's a' sófürdők; azonban mindig szükséges segéd-szereket is mint meleg fürdőket 's szappanmosásokat használni.

Halag.

S z e m ö l e s e n y . I c h t y o s i s . Ha a' bőrszemölcsök megkeményednek, 's a' fölöttök képzett pikelyek le nem esvén, érdes száru állományuakká válnak, több különfélekép futó barázdákat önkönként magokra — miáltal a' bőrnek hal vagy kigyó bőréhez hasonló küllemet kölcsönzenek — akkor a' bőr ezen beteges állapotát halaknak vagy halhéjkórnak nevezzük. E' bajt Thomson igen helytöbben a' gumócsos bőrbajokhoz számítá. — A' különféle írók a' halagnak különféle fajait jegyzik meg, de a' mellyek csupán színök 's kiképlődési fokokra változnak egymástól.

a) E g y s z e r ű h . I c h t . s i m p l e x W . e t B . (Bat. T. 16. Fr

T. 9. f. 1. 3. Alib. T. 62. Behr. T. 29. f. 2. 5.) E' bajnál a' meggyült pikelyek a' bőrön eleinte mint børszeny néznek ki; de később meg-nagyobbodnak 's több sorozatokban tűnnek fel, mellyek alatt kicsiny felemelkedések (megkeményedett børszemölcsök) találatnak. Illy felemelkedéseken az ujjak elhuzatván: azon érzést adják, mintha az ujjak ráspolyon huzatnának. Valamint a' hajtó felületeket, ugy az arcot is megkiméli, — ámbár mi egy kórodánkban észlelt eseten itt is találánk. — Alibert még fénylő halagról (Icht. margaritacea, nitida) is tesz említést, ha a' pikelyek fehérek 's fényesek; 's kigyószinüről (Icht. serpentina), ha a' pikelyek vékonyak, finomak 's zöldesek (lásd Alib. Monogr. der Derm. II. kötet 475. old.)

b) Szarunemű h. Icht. cornea Alib. Ez akkor támad, ha a' pikelyek setétebb szinezetet 's szaruállományt öltnek magokra. Wil. 's Bat. e' névvel jelelék meg Plenk børszaruit (cornua cutanea), mellyek azonban, mint ide nem tartozók, a' felbőr túltengése alá soroztatnak.

c) Tövises h. Icht. hystrix. Leontiasis hystrix. (Alib. T. 63. Behr. T. 29. f. 4. 6.) Itt a' pikelyek fedelékesen egymás felett vagy kicsucosodván, tövis módra állanak ki. Ezen igen ritka 's a' ruhával fedett testrészeken előjövő bajtól meglepve vala Lambert család, mellyről Alibert tesz említést.

Kórok. E' többnyire veleszületett vagy a' szülés után nem sokára kifejlődő bajnak kórgerjesztő okai ismeretlenek. Hogy csupán tisztátlanság e' bajt nem hozza létre, azon tény elegendően bizonyítja, miszerint a' jelenleg uralkodó spanyol királyné is e' bajban szenved.

A' jóslat kedvezetlen, mert csak igen ritkán sikerül e' valóban makacs bajt meggyógyítani.

A' gyógy mód meg igen hiányos. Willan modora fürdőben a' pikelyek körmökkeli eltávolítása különös jó foganattal nem bír. Czélszerűbbek a' pikelyek eltávolítása után — melly langyos fürdőkben pépek vagy olajos bedörgölések használatánál daróczezal vagy kefével intézett dörzsölések által legkönnyebben kieszközölhető — az égető hamag, a' kettediblaeshigany olvadékkal mosások, az alhigiblaes 's ketted iblaes higany ir bekenések. Ezeken kívül ajánlatnak még a' zsongító szerek, Gourlad vize, a' kénsav 's a' részletes halagnál hólyagtapaszk; nem különben a' füstölgések, a' kén

's enyves fürdők is. E' külszereléseknél a' kórt belszerekkel is osztrómolhatjuk. Thomson különösen a' sós lórom (*Rumex acutus* főzetét *) dicséri, melly azonban kórodánkban minden fogantatás nélkül használtaték. Igen kedvező eredménnyel láttuk használni kórodánkban 1841. Prof. Tognio alatt a' keseredés venyige forrázatát, naponként két nehezékkal kezdvén, három obonyig felhágva. Említésre méltó még a' kátrány (*Pix liquida*) felhasználata labdac alakban fél nehezékkal kezdvén egész félobonyig egy napra. Kevesebbé ajánlható az igen is veszélyes 's szigorú elővigyázatú igénylő Fowlerféle olvadék. — Azonban senki se hídje, hogy ezen előszámlált szerek által bizonyos gyógyulást eszközölhetünk, melly illy szer birtokunkban még nincs; de használtatni mégis megérdemlik, mivel ha gyökeres gyógyítást nem is, legalább a' baj javulását előhozzák.

Fényleg.

Psoriasis. Elkülönzött vagy összefolyó, különféle idomú vörös barnás foltok, fehér apró fényes pikelyektől fedvék, mellyek leesvén, finom ingerlékeny bőrfelületet mutatnak, 's a' kór lefolyása után barna foltokat hagynak — jellemzik a' fényleget. Ezen baj majdnem mindig idültleflyásu 's soha sem ragályos. A' különféle kiképződés foka, 's a' meglepett rész különfélesége okozá: hogy a' szerzők a' bajnak igen sok fajtát különbözteték meg. Ki e' bajt kezdetétől megőrizheti, az ekkor több egymástól elkülönzött vörös pontok láthat, mellyek nem sokára apró fénylő fehér pikelyekkel fedetnek gyakran viszketséggel párosulvák; ilyenkor idomok végett pöttyös f. *Ps. punctata* W. és B. névvel neveztetnek. Ha hosszabb tartás mellett a' jelenlévő pikelyek körül új pikelykarima képződik, 's csöp idomot ölt magára, akkor csepegetett f. *Ps. guttata* W. és B. (*Bat. T. 9. f. 1. Fror. T. 5. f. 1. Behr. T. 15. f. 7—9.*) neveztetik. Ha körületekben ismét terjednek vagy egyesek összefolynak 's egy pénzemű nagyságát elérik, körülirt f. *Ps. numularis*

*) Rp. Rad. Rum. acuti unc. unam coq. c. 2. libr. ag. aq. remanentiae librae unius. Col. D. Egy nap alatt használtassék fel, 's némellykor a' főzettől bekövetkező hasmenés meggátlására, néhány csepp mákonyfestékvényt adunk hozzá.

circumscripta conferta mondatnak. Miután ezen pikelyektől fedett foltok átmérőjökben $\frac{1}{2}$ —1 hüvelyt elérnek, mindig közepökben gyógyulnak először, míg körületekben tovább terjednek, 's e' szerint körképet vesznek magokra, innen a' körkörös f. *Ps. orbicularis* elnevezés. Ha már most e' körök csupán félkörként gyógyulnak, 's a' meg nem gyógyult körszeletek egymást érintik, miszerint tekeres alakban tűnnek föl: ugy az igen érdekes alaka e' bajnak a' tekeresezett f. *Ps. gyrata* W. et B. (Bat. T. 12. Fror. T. 12. T. 7. f. 2. Behr. T. 16. f. 2.) támad. Ha a' felülrirt foltok mindjárt támadásuk után nagygyá, egyen etlenekké összeolvadnak, 's nagyobb testfelületre terülnek, a' pikelyek nagyobbak: ugy e faj szétterjedt f. *Ps. diffusa* W. et B. (Bat. T. 9. Fror. T. 5. f. 2. 3. és T. 6. f. 1. 2. Alib. T. 27. f. 2. Behr. T. 15. f. 10. 11. és T. 16. f. 8.) neveztetik, mellynél a' nagyobb viszkettség miatt okoztatott vakarás a' bőr vörösségét 's izgatott állapotát feltételezi. Ha ezen izgatott állapot még inkább felmagasítatik: a' pikelyek nagyobbak, vastagabbak lesznek, 's a' bőrben repedések, fekélyek támadnak, ugy azon alak támad, mit *levedző vagy fekélyesülő fénylegnek* *Pr. agrya s. invetera* W. et B. (Bat. T. 13. Fror. T. 6. f. 3. Behr. T. 16. f. 3. 5. 6.) nevezünk.

Mind ezekből világosan kitetszik, hogy a' fénylegnek ezen fajai csupán e' kór különféle kiképződési fokának tekinthetők, mint-hogy azok egymástól lenyegesen nem különböznek, 's csak a' könnyebb betanulás 's megismerés végett vétetnek föl.

Jelenleg csak a' részletes fényleget tárgyalandjuk, melly különféle nevezet alatt ismertetik. Legelőbb a' pékeknél 's más tüzzel dolgozóknál a' kézhátán előjövő fényleget említjük meg, a' pékek f. *Ps. pistorum*, de a' melly többnyire izzag, mit a' különböző gyógyrendelet végett tudnunk kell. Ugyanez áll a' mosónék f. *Ps. lotricum*. felől is. Will. és Bat. még az ajk, szemhéj, fityma, tökborék fényleget felhozzák, ezek azonban igen ritkán jönnek elő. Fontosb a' tenyér f. *Ps. palmaris* W. et B. *Herpes squamosus centrifugus* Alib. (Bat. T. 14. Fror. T. 7. f. 3. Alib. T. 27. f. 1. Behr. T. 16. f. 6. 7.) ez legtöbbszörre bujakóros eredetű.

A' nem bujakóros következő jellemeikkel bir: fehér nagy, érdes pikkelyek, mellyek nem fél körképen — mint a' bujakórosnál — te-

rülnek, 's ritkán mélyen harapódnak; legtöbbszörre mosonéknál jön elő.

Ha e kór folyama alatt semmi gyógyszer sem használtatik, beteges bőrrész gyakran 1—3 vonal vastag, fehér, érdes pike sorozattal fedetik be, 's ez által olly külemet ölt magára, mintha kre tával vagy mésszel bevonva volna; ellenben ha különszínű irok használtatnak, ezek szerint a' pikelyek majd sárgák, majd barnák, fekete-keték 'stb.

A' kórismére nézve megjegyzendő, hogy a' fényleg ritkán terül nagy felületekre, többnyire csak egyes részeket lep meg; mind azáltal egy testrészt sem kimél, 's majd mindig a' könyökön 's térdkalácson jön elő — azonban e' részeket soha sem lepi meg a' bujakóros eredetű; hanem többnyire a' tenyérre 's a' fejbőrre korlátlódik, melly részek szinte a' nem bujakóros eredetűnél csupán a' később lefolyás alatt lepetnek meg.

A' fejbőrön előjövő fényleg, a' korpag, izzag 's mohaggali ek cserélésre szolgálhat okul, azonban a' többi testrészeken — hol a' fényleget könnyű megismerni — való jelenléte, a' vörös 's vakarás által könnyen vérző felület, a' csekély viszkettség, a' bőrnedvezés 's beszűródés hiánya mindannyi biztos kórkülönzési jelek. Nem annyira biztos a' kórisme azon esetben, ha a' bőrön csupán vörösség — pikelyek nélkül — kivált fürdő után van jelen, mi által könnyen izzag, vagy farkaskütegnek tartathatik; ezen elvétel meggátolásán legcélszerűbb a' beszűródés jelenlétét megvizsgálni, melly a' beteges 's egészséges bőrrész viszonzlagos összehasonlítása által — egyik kéz ujjaival az egészséges, a' másikéval a' bántalmazott részét redőt képezvén — történik. A' beszűródés jelenlétéből izzag vagy farkaskütegre, hiányából fénylegre következtetünk, 's ez a' legfőbb kórkülönzési jel; a' küteg terjedelme, símasága vagy érdessége, a' vörös felület, a' vakarásra történő vérzés, a' viszkettség 'stb. sok kivételeknek vannak alávetve; azonban a' nem sokára megjelenő pikelyek vagy hólyagcsák megerősítik vagy hiusítják a' felvett kórismét.

Okvizsga. A' fényleg — mint legtöbb bőrszenvek — okul nem eléggé világos. Gyakran örökösödési hajlam van jelen. Legtöbbszörre az alsó néposztálynál gyermekeknél 's nőknél jön elő, közszerényes, részeges 's bujasenyves egyéneknél gyakori, görvélykórosoknál ritka.

Jóslat. A' bőr részintes bántalmazásánál elég kedvező, mint-hogy czélszerű szerelésnek többnyire enged; azonban ez az elterjedt fénylegről nem áll, mivel a' leghatályosabb szereket is kijátsza, mi a' kórokok homályossága miatt nem csoda.

Gyógy mód. Mint minden más kóroknál, mellyek lényege ismeretlen, úgy itt is egész sereg gyógyszer ajánltatik; külsőleg ha bőrízgatás van jelen, egyszerű langyos fürdők, 's ennek eltávolítása után természetes vagy mesterséges kénfürdők, a' bőrérdességnél olaj 's zsíros bedörgölések használtatnak. Nagyobb hírre kapott a' bőrátalakulásait másító szerek részint kenőcsben, részint olvadékban, mint az alhigiblas, kettediblas higany, könleges higag, a' levált fehér higany, kénsavas iblag (jodum sulfuratum) rágó higany (gr. unum ad unc. unam aq.). Az elterjedt fénylegnél igen szép eredményel alkalmazánk a' kettediblas higany olvadékkali mosásokat. *) A' levedző lényegnél legjobb a' horgag-ír. — Ezek mellett minden makacs fénylegnél beszerelés is használtatik, mint szárcsagyökér, gajak, Zittman főzete. A' veszélyes mirenykészítmények helyett czélszerűbb az égető hamag olvadéka (gutt. 10—30 in emuls. amygd. dulc. v. amar.) annál inkább, mivel az olly gyakran jelenlevő köszvényes kórszűny az első utak savany képlődéssel jár, és a' kőrös bogár festvény, (napjában három cseppel kezdvén, lassanként egész 25ig hágván fel).

Pikelyeg.

Lepra Will. Psoriasis leprodes Schönl. Herpes furf. circinatus Alib. Psor. scutellata Fuchs (Bat. T. 7. 8. Fror. T. 4. f. 1—3. Alib. T. 24. Behr. T. 15. f. 1—5. 12 és T. 16. f. 1.) Ezen többnyire makacs kór következő tünetekkel lép fel: körídomú, külön nagyságú vörös foltok, sima egymásra halmazandó fehérlő pikelyektől fedetvék, közepökbe bemélyülést mutatnak, 's kiálló vörös karimától körülvétetvék; ha ezek egybefoly-

*) Rp. Merc. corros. gr. 8. Kali hydroj. dr. 1. solve in A. d. libr. 1. Itt a' hamiblag túlnyomó mennyiségben legyen jelen: hogy vegytani szétbomlás által képlődött kettediblas higany felolvadva maradjon; mert ha erre figyelem nem fordítatik, a' kettediblas higany mint vörös 's felolvaszthatlan por leválik.

nak karimájokon a' körképű idomot megtartják. Ha e felhozott jellemeket szigorúan átvizsgáljuk, tapasztalni, hogy egy sem — a körző felemelt karimát kivévén — képes ezt a' körkörös fénylegtelőt különzeni; igen valószínű tehát, hogy a' jobban kifejlődött körkörös fénylegnél nem egyéb; azért nagyobb egyszerűség végett legcélszerűbb volna a' pikelyeg nevezetet a' bőrszenvtanból végképpen eltörölni.

Will. 's Bat. három faját különböztetik meg:

a) **Közönséges p. L. vulgaris.** Kicsiny, köridomú, vörös foltokkal kezdődik, mellyek fehér fénylő foszkőhason pikelyektől fedetvén, nem sokára tallérnagyiságra terjednek, míg központjukban — a' gyógyulás miatt — bemélyülnek, a' viszkettség igen csekély. Tartósb folyamán az egymásra halmozott pikelyek vastag felemelkedő pörköket képeznek. A' kitörés többnyire a' végtagokon kezdődik, 's közönségesen mind a' két karon 's czombon egyszerre innen a' hasra, mellre 'stb. terjed, az arcz majd soha sem lepetik meg.

b) **Enyhe p. L. alphoides v. mitis.** Az előbbi faj csekélyebb foka: a' foltok apróbbak, a' pikelyek vékonyabbak, egymásra nem halmaztatnak, 's az egész kór csupán a' végtagokra szorítkozik.

c) **Feketélő p. L. nigricans.** Ezen igen ritka faj csupán a' foltok 's pikelyek szenyes színe által különbözik a' közönségestől, 's valószínűleg a' jelenlévő visszeres kórvegy által — mint az iszákosoknál — fejlődik ki. Biet t bujakórosnak hiszi.

A' pikelyeg kórokáról majd semmit sem tudunk. Az örökösödési hajlam gyakran bebizonyíttatik, görvélykórosoknál is gyakori. Hogy tisztátlanság nem okozza e' bajt, kiviláglik onnét: mivel Londonban, hol gyakori, többnyire fiatal egyéneket, kivált hölgyeket a' felsőbb néposztályból lep meg.

A' jóslatról 's gyógymódról az áll, mit a' fénylegnél eléggé megemlítettünk.

Alibert még a' fehér pikelyeget (Leuca) 's a' pörkö p. (Spiloplaxia) említi; azonban mivel e' fajok vagy soha többet vagy csak külföldön jönnek elő, reánk nézve kevés érdekléssel bírnak, csupán nevöknél említettük. (Bővebb leírását lásd Alib. Monogr. der Derm. II. k. 154. 's következő lap.)

Felbőrsorvadás.

Atrophia epidermidis. Vagy veleszületett vagy többnyire később szerzett, 's vakarás — hólyagcsa, pörseg, fekély 'stb. — által feltételezett állapot. Három fokát különböztetjük meg:

Az elsőfoknál csupán fehér pöttyözött vonalokat látunk, mellyek a' felbőr legfelsőbb lemeze lekopása által támadnak, 's csekély viszketést okoznak. Ha tetemesb viszketésnél vakarás által a' felbőr elroncsoltatik, de az albőr még ép, úgy a' kiizzadt nyirk sötétsárga pörkökké szárad; mi világos bizonyosággal szolgál arra, hogy még vérrel nincs vegyítve, 's ez a' 2-ik fok. A' harmadik fok az által ered, hanem csak a' felbőr, hanem csak az albőr is megvan sértve. Innen a' véredények megsértése miatt vérömlény történik, miáltal az izzadt nyirk sötétvörös-barna pörkökké szárad. A' jelenlévő pörkők színéből 's különféle alkatából a' viszketés fokára következtethetünk; így, a' viszketegnél sötétvörös, a' mohag 's rühnél világosbszínű pörköket, a' korpagnál csupán fehérlő vonalokat veszünk észre a' bőrön, mivel az említett kóroknál a' viszketés foka tetemesen különbözik.

Ide számíthatjuk még a' bőrrepedéseket (*rhagades*), mellyek vagy csupán a' felbőr vagy az egész bőr tátongásban áll; többnyire az ízek feszoldalán vétetnek észre, 's más kütegekkel, mint: izzag, mohag, viszketeg, fényleggel párosulvák. De ezek nélkül is vétetnek észre azon egyéneknél, kik magukat ollynemű befolyásoknak teszik ki; mellyek — a' hájvesztés következtében — bőrérdességet fejlesztenek ki, mint ezt mosonőknél, szappanosoknál 'stb. láthatni.

A' gyógyymód e' bajnál lágyító fürdőkben 's mosásokban áll, ezenkívül a' bántódott részek háj vagy olajjal bedörzsölésében.

A' felbőr túltengése.

Hypertrophia epidermidis. Excreseentiae. Többnyire egyedül a' felbőrre szoritkozik, azonban igen gyakran vonatik az albőr is e' szedelemben, 's ez által különféle felületen, többnyire fájdalomtalan bőrfelemelkedések támadnak.

a) Kéreg. *Tylosis. Callus W. et B. Tylosis indu-*

rata Alib. Részletes, érzéketlen 's állandó felbőr megvastagodás, melly erőműves nyomás vagy dörzsölés által támad; többnyire rendes bőrfelületen ül, 's csupán akkor sorvad el a' bőr, ha a kéreg igen nagy, mindig kellemetlen érzést okoz, 's ha igen régg megszáradván, fájdalmat, bőrrepedéseket 's lobot feltételez. A' kéreg különféle részein előjövő kérgekről egyedül, sok kézműveseket ismerhetni meg.

b) Tyukszem. Clavus. Tylosis gomphos. Alibi (Behr. T. 28. f. 4—7). Kemény, kerekded, szarunemű állomány melly közepében maggal bir 's alapján igen érzékeny: a' felbőrök kívül mindig az albőr is bántalmazva van, 's gyakran a' kéregből támad, tehát valószínű: hogy a' tyukszem nem egyéb, mint a' felbőr túltengése, melly egész az albőrbe behat. A' tyukszem leggyakrabban a' láb ujjain jön elő, és pedig azok külső, vagy belső oldalán, az első esetben mindig tetemes kéreg van jelen 's a' tyukszem domború; az ellenkező az utolsó esetben tapasztaltatik, mivel a' folytonos ellendörzsölődés által a' felbőr lekopik 's a' tyukszem homorúvá válik.

c) Varancs. ceruca. Ezen apró, kemény bőremelékek többnyire a' kezeken jönnek elő, 's egy túltengett szemölcs testcskééből 's a' felbőr megvastagodásából áll. Megkülönböztetünk széles alappal (V. sessilis. V. vulgaris Alib.) 's keskeny alappal felülöt (V. acrochordon), továbbá káposztafej idomút (Myrmecia. Behr. T. 28. f. 1—3.). Ha a' varancs veleszületett állapotban van, varancsos anyajegynek — naevus verrucosus — nevezik, melly az ugynevezett lencse anyajegyttől — naevus pilus — érdes felülete által különbözik.

d) Bőrszaruk. Cornua cutanea. Dermatoceras (Behr. T. 28. f. 8—15.) székők majd csupán a' felbőr, mellynek lemez halmazata által 2—9 hüvelyki hosszú kidudorodásokat okozhat; majd a' tüszők, 's ekkor haj helyett nőnek 's bőrrel vannak bevonva, melly az emelék helyén hiányzik. Nagyságuk 's színezetük különféle, nőknél gyakoribb, mint férfiaknál.

Gyógymód. Legelőbb az ártalmas kórgerjesztők mozdítására törekedjék el, ezután a' kéregnél naponta fürdők olajjal 's zsírral bekenéssek vagy késseli eltávolítás használtatnak. A' tyúkszemek ellen a' legjobb a' tyúkszem-koszorúk, mellyek finom, alapjokon taplóva

bevont bőrből állanak, 's közepökben a' tyúkszemnek megfelelő lyukkal ellátva vannak; ezek mézga által oda tapasztatnak, 's felökbe ragtapasz tétetik; vagy lágyító fürdők használata mellett ibló kenőcs (Jodinae gr. 12. ad dr. 1. Ax.) használtatik. A' varancsokra az etető szerek közül különösen a' tömény kénsavat használjuk, mielőtt a' körző rész — nehogy az etetés ide is elterjedjen — viaszszal bevonatik, két egész öt cseppet alkalmazván naponként, a' tökéletes gyógyulásig. A' bőr-szaruk kés által távolítatnak el.

IV. Osztály. Hólyagcsák (Vesiculae).

A' hólyagcsákhoz következő kütegek tartoznak: a' sömöreg, az izzag 's a' rüh. — A' köleseg a' kütegek alatt, a' víz-izzag (sudamina) az izzag alatt adatik elő.

Sömöreg.

Sömör, Herpes. Olophlyctis Alib. E' [név, melly a' bőrkórtanban járatlan orvosgyakornokok menköpenye volt, sok tévedésekre szolgált alkalmul; sőt még most is vannak orvosok, kik e' nevet a' különemű bőrkütegek megnevezésére mint általánost használják. Willan 's Bateman voltak elsők, kik e' kütegnem helyét a' tágas bőrkórtani mezőn kijelölék, 's ezt közelebbről meghatározzák. Ezek után a' sömöreg alatt heveny, soha sem ragályos, elkülönzött, egyes, rendetlen csoportozatokba előjövő hólyagcsás bőrbajt értünk, melly gyuladással a' csoportozatokat túlhaladó, égető fájdalommal járó 's sárgás-barna pörkökké átalakulandó alapon fekszik. A' pörkök lehullása után vörös foltok maradnak vissza.

A' s ö m ö r e g lefolyásánál három időszakot különböztethetünk meg. Az első időszakban ollykor láz, fájdalom — a' csekély csipkedéstől a' legkínzóbb égető érzésig — jelenkezik; mintha a' meglepett bőrrészek izzó szénnel érintetnének. A' másodikban a' láz enyhültével vagy megszüntével a' bőr felületen vörös foltokból álló csoportozatok mutatkoznak, 's ezeken bibék képződnek, mellyek 24 óra lefolyta után hólyagcsákba változnak. Ha illy hólyagcsák többen egybefolynak, bugyokat képeznek. E' folyam térkörébe ismét új kiütés támad; ez bevégeződvén, mellette megint új kitörés — mig a' bőr nagyobb része e' bajtól meg nem lepettetik. Az utókitörés soha sem ered a' már egyszer meglepett részen: hanem mindig mellette, mi által más hólyagcsás kütegektől, különösen az izzagtól megkülön-

böztetik. A' harmadik időszakban, miután a' hólyagsák néhány napig a' bőrfelületen tenyésznek, bennékök megzavarodnak, megszárad 's fölöttök pörk képződik; ez lesvén, néha erősen égő vörös foltot hágy maga után. A' betegség az uj kitörések miatt többnyire 10—30 napig tart.

A' sömöregnek következő fajait különböztetjük meg:

a) Gömbörös S. H. phlyctenodes. Olophlyctis miliaris Alib. H. miliaris antiquorum. (Bat. T. 49 Fror. T. 26. f. 1. Behr. T. 8. f. 2—4.) Miután e többnyire a' mellkasban nyakon, karokon 's ritkán az alvégtagokon előjövő bőrbajt csorvás hurutos kórjelek előzték volna meg, az előbb említett helyeken égő érzéssel párosuló vörös foltok támadnak, melyeken hólyagsákok képződnek. Midőn ezek kiképződési legfőbb fokukat elérték volna, az égő érzés 's láz alább hagy, 's ha utókiütés nem támad, a' későbbi lefolyás a' fentebb leirt általános kimenetű.

b) Köralaku 's H. circinatus, annulus herpeticus s. repens (Bat. T. 51 Fror. T. 26. f. 2 Behr. T. 8. f. 10. 11.) Ezen alaka a' sömöregnek, melly a' test fedetlen részein jön elő, az által ölt magára gyűrűs alakot, hogy a' csoportozat középső hólyagsái visszaképződnek (mintegy elvetélnek), míg a' körzők szokásos átalakulásain mennek át. Sokszor megtörténik, hogy a' gyűrűnek csupán $\frac{1}{2}$ vagy $\frac{3}{4}$ köre képződik ki. Ezen lázatlan faj nálunk ritkán, a' melegebb tartományokban gyakrabban jön elő.

c) Szivárvány s. H. iris (Bat. T. 52. Fror. T. 26. f. 4. Behr. T. 8. f. 12.) A' központi hólyagsa körül kisebb hólyagsákokból egy kör, de később, képződik, a' hólyagsák összefolyván, mintegy egy sánczot képeznek; e' körül ismét egy kör, ritkán több képződik. Ez tökéletesen kiképeztetvén, a' központi hólyagsának bennéke megszárad, az első kör bennéke genyed, míg az utoljára képződő kör fehér 's vörös udvarral van körülvéve: innen a' különböző színesedés 's a' szivárvány elnevezés. Leginkább a' kezeken 's lábokon, ritkábban az arczon jön elő. Igen gyakran megtörténik, hogy a' hólyagsák, kivált a' központiak, visszaképződnek, illyenkor köralaku sömöregnek tartatik; vagy a' körző a' központival egybeolvadván czafrangos, nem feszülő bugyot képez, 's ekkor könnyen összezsugorítatik a' heveny buboraggal. Ez az oka, hogy az utóbbiról mással sokkal ritkábban tesznek említést a' szerzők; miután a' szivárvány

sömöreg már jobban ismertetik. Sőt Dr. Hebra e' tekintetben igen túlzó lévén, az állítja, hogy talán a' heveny buborag nem is létezik; mivel az általa megvigyázott, 's neki mutatott ilyenemű esetek mind szivárvány sömöreg voltak.

d) *Ajk. s. H. labialis. Olophycetis prolabialis* Alib. *Hydroa febrilis. Phlyctaenosis lab.* Fuchs (Fror. T. 43. f. 10. Behr. T. 8. f. 5.) Mindig csak egymás előrement, (különösen alhasi v. váltóláz) után vétetik észre. Az ajknak bántalmazott része megvörösödik, 's égő fájdalmak vagy viszkettség érzetével hólyagcsák képződnek, mellyek a' szokványos lefolyást megtartják, 's az ajkakon vagy be- vagy kifelé terülnek; az első esetben a' belhámon támadt hólyagcsák rögtön felpattannak, 's az ugynevezett hurutos fekélyeket képzik. Ezek sokszor a' pofok belfelületén, a' nyelvcsapon 's másutt isjőnek elő.

e) *Fityma s. H. praeputialis. H. pseudosiphiliticus. Olophycetis progenialis* Alib. Bat. T. 51 f. 2. 3. Fror. T. 26. f. 3. és T. 43. f. 12. Behr. T. 8. f. 5.) Ezen a' férfiaknál a' monyon, a' nőnemnél a' nagy szemérem-ajkakon előjövő faja a' sömöregnek vagy egyes hólyagcsákkal vagy hólyagcsa-csoportozattal — a' sömör általános kórtüneteivel 's szokványos lefolyásával jelenkezik. Ha csupán egy hólyagcsa mutatkozik, 's a' meglepett egyén szemérem részét tisztátalanul tartja; vagy ha a' megpattant hólyagcsa 's így eredett fekély csipős rágó szerekkel kezeltek, sokszor ezen egészen ártatlan baj a' bujakóros fekélyekhez hason alakokat ölt magára; — 's innen történik, hogy némellykor másként igen ügyes orvosok azon tévelybe vezetnek, miszerint e' bajt mint bujakóros fekélyt kezelik. Ez annál könnyebben történik, mivel közönségesen egyének, kik bujakóros fekélyekben többször szenvedtek, a' sömöregnek e' fajától majd minden közösülés után meglepetnek.

A' sömöregnek a' bujakóros fekélyektől megkülönböztetése (ide értvén csupán az egyes 's elkülönzött hólyagcsákkal járó sömöreget) a' következőkben áll:

Sömöreg.

Bujakóros fekély.

A' hólyagcsa nagyobb.

A' hólyagcsa kisebb.

Az ebből támadt fekély könnyen terül, felüleges, sima szélekkel mintegy elmosva megy át a' körző részekbe.	A' fekély mély, egyenetlen, fehérszínű, körülírt szélekkel ellátva.
Talaja tiszta, az elválaszték könnyen elmozdítható.	Az ellenkező.
A' hús szemölcsök mint kicsiny vörös pöttyök mutatkoznak.	A' hús szemölcsök az erősen hozzáálló elválasztéktól nem láthatók.
Lefolyása enyhe 5—8 nap.	A' részek mind szélességökben mind mélyökbe elroncsoltanak.
A' fájdalom csak a' baj elején éreztetik.	A' fájás a' baj egész lefolyása alatt éreztetik.

Legbizonyosb jel mindazonáltal a' beoltás.'

f.) *Öv s. H. Zoster, Zona, Cingulum, Ignis sacer* (Bat. T. 50. Fror. T. 27. Behr. T. 8. f. 7.) A' sömöregnek ez az alakja azon sajátságos hólyagcsa-csoportozás által jellemeztetik, mely szerint különféle szélességű öv képeztetik, melly a' meglepett részen többnyire félig ritkábban egészen övedzi. A' test minden részeit megérinti 's többnyire az idegek lefolyását követi. Hogy igen nagy beoltást eszközöl reá az idegrendszer, kiviláglik onnét, mivel a' bántalmazott részen igen nagy fájdalmat, ha a' bal mellkason előjövők szívdobogást, a' végtagokon rángatódzásokat (Wichmann) okoznak. *Alibert* a' sömöreg ezen fajtát bőridegkórnak tartja. *Recamier* e' bajt az ülideg bántalmával látá szövetkezni. A' sömöregnek ez az alakja csaknem mindig lázzal jár 's miután ez néhány napig előremegy a' test különféle részein igen kellemetlen égető érzéssel párosult vörös foltok támadnak, mellyek egybeolvadván 2 — 4 nap múlva hólyagcsákkal fedetnek 's szokványos lefolyásukat megtartják.

g.) *Cazenave* tól legelőször leírt faja a' sömöregnek a' pikelyes s. H. *squamosus* köridomú, babnagy, kitünőleg mellen 's végtagokon előjövő, lassanként krajczárnyira nagyobbuló foltok által — mellyeken igen kicsiny 's rögtön lejáró hólyagcsák képződnek, — jellemeztetik. Mihelyt a' hólyagcsák elvirágoztak, csupán pikelyektől fedett foltok találtatnak, mi által a' fény

leggel könnyen felcserélthetik. Később a' folt közepét elfoglaló 's szélével a' körző pikelykéket érintő nagyobb pikely képződik, melly az egész foltot befedi.

Hogy a' könnyen történhető elcseréléseknek gátot vessünk, legfőbb föladatunk a' sömöreg e' szokványos lefolyástóli eltéréseit, az állapot, mellyen ülnek 's a' képzett pörköket, mennyire tehetségünkben áll, természetűn lerajzolni:

1. Sokszor megtörténik: hogy a' sömöreggel járó kórtünetek jelen vannak, így: a' láz, a' bőr bántalmazott részén nagy fájdalom 's vörösség; de a' sömöreg kiütése még sem mutatkozik, vagy csupán a' bibe vagy bubornya képzéséig jő a' kitörés; például az övsömöreg csupán a' bolhacsipéshez hasonló 's félkört képző foltokig képződik vagy mint bubornya 's gumócsos bőrvöreg néz ki: innen hajlandók vagyunk azon véleményre, miszerint ezek csupán az övsömöreg tökéletlen kifejlési fokai. Éppen úgy a' szivárvány 's köralakú sömöreg csupán mint szivárvány 's gyűrűképű bőrvöreg vagy mint gyűrű alakú rózsag külekszik.

2. Az alap, mellyen a' hólyagcsák tenyésznek, rózsapiros szín helyett fekete lehet, mintha üszök volna jelen. Ez közönségesen akkor történik, ha több hólyagcsák összefolynak. A' fekete bőrrész alapjától elvál 's a' néhány vércseppek egybe elegyedvén, a' hólyagcsák benékével fekete pörköt képez, mint ezt a' szivárvány sömöregnél tapasztalhatni.

3. A' pörkök mind színökre, mind vastagságokra különbözők; különösen a' száj körül 's az orron olly hosszak lehetnek, hogy egy orszarvhoz hasonlitanak, a' sömöreg e' faja Aliberttől Dartere stalactitiforme nevezet alatt iratik le, melly azonban nem egyéb, mint a' közönséges sömöreg következtében támadt pörkök halmgyüleme.

A' kórokok homályosak, némellykor a' bőrre vagy bélsatornára ható ingerek következtében fejlődik ki e' baj; az övsömöregnél az idegek befolyása valószínű.

A' jóslat kedvező.

Gyógymód. Minthogy a' sömöreg majd minden alakában magától meggyógyúl, csupán néző szerepet viszünk. Ha azonban a' láz igen nagy: lágyító lobellenes berszerelést használunk. Ajánlott, hogy a' bőrre hólyagtapaszt alkalmazunk, de mikor a' sömöreg

kiütése előtt? ekkor még ezt nem ismerhetjük meg; — a' kiütés után? illykor nem szükség. Mások a' bódár füvekkeli borogatásokat ajánlják, milyenek a' szepnőnye, bürök, beléndek füvek borogatásán meggy vízzel; de ezek által a' fájdalmak nem nagyon enyhülnek, még hamarébb hatnak, ha belőlről adatnak. Hideg vizzeli mosások és eczetsavas szunyali (Acet. morphii) kenőcs bedörgölése e' helyt leghatályosb fájdalomenyhitő szerek. Ha a' hólyagcsákból fekélyek képződnek, legjobb a' horgány pehely kenőcs. Mind ez többnyire csak az övsömöreg gyógymódára vonatkozik, minthogy a' sömörre többi fajainál legjobb mit sem tennünk.

Izzag.

Eczema. Herpes squamosus madidans Alib. Psudracia Fuchs. Ezen igen gyakori 's fájdalom! többször félre mert baj kicsiny, gombostőfnagy, egymáshoz szorított, többé kevésbé vörös vagy túltengett bőrfelületen ülő, viszketéssel 's égő érzéssel járó hólyagcsák által jellemeztek, mellyek folytonos harmatféle — a' fehér rubákban ondóhoz hason foltokat előhozó folyadékot izzadnak ki 's vékony sárgás pörköket képeznek: ezek lehullván, barnás foltokat hagynak magok után. Három faját különböztetjük meg: az egyszerű, vörös 's a' pörseges izzagot.

a) **Egyszerű i. E. simplex W. et B. Psudracia acuta vulgaris Fuchs** (Behr. T. 6. f. 4.) A' fen megírt hólyagcsák a' bőr különféle részein többnyire előrejárt általános kórjelenés nélkül, mindazonáltal igen nagy viszketéssel képződnek; bennük kök majd felszivatik, majd kiürülván, foltokat vagy kicsiny fehér pikelyeket képez, mellyek leválván vagy eltávolítatván, keveset vöröslő, de még nem túltengett bőrfelület vehetni észre 's nem sokáig rendszer alkatába visszatérván, nyom nélkül elenyész. Ezen faj gyakran a' kezeken, az újjakon jön elő 's ezért a' rühel könnyen összezavartathatik. Ezt tehát helyesen megesmernünk nem csekélység, mivel ha az izzag a' rüh különféle izgató szerelése alatt kifejlődik, beteg baja mindig súlyosbúl 's ez által még nagyobb bajnak, mint a' milyenbe eredetileg szenvedett, tétetik ki.

b) **Vörös i. E. rubrum W. et B. E. mercuriale Parson. Psudracia acuta, mercurialis Fuchs.** (Bat. 58. Fror. T. 30. f. 4.) Ha a' fentebb említett ugyanazon helyen hos-

szabb vagy rövidebb idő után utókitörés történik, a' meglepett bőrrész nevezetesen megvörösödik 's nagyobb térimbe széled, melly fölött hólyagcsák emelkednek; — a' kiizzadó folyadék egy része új hólyagcsákat képez, mellyek a' felbőr megvékonyodása miatt tüstént felpattannak és mint — kivált a' meglepett rész szélein észrevehető apró vörös pontocskák mutatkoznak; a' folyadék más része folytonos 's fokenkénti beszűrődés által a' börmegvastagulására fordítatik. A' viszkettség mindig növekedvén, a' betegek oly iszonyú égető érzéstől kínoztatnak, mintha forró kályhában pörsültetnének, ez által vakaródnak kénytelenítetnek 's oly annyira elmarczangolják magokat: hogy a' bántalmazott részt fedő pikelyek helyett vérrel tölt barázdák tapasztaltatnak, — a' pikelyek az ágyban reggel nagy mennyiségben találtnak 's az ágynemű saját folyadéktól 's vértől fedett. A' folytonos inger, a' különemű átizzadó 's csípős folyadék 's a' vakarás következtében a' bőr mint a' karmin vagy az izzó vas megvörösödik; a' bőr vastagsága a' folytonosan történő beszűrődés által mindig tetemesb lesz, — mit legkönnyebben az által tudhatunk meg: ha egyik kézzel az egészséges, másikkal a' beteges bőrrészben redőt képünk, ez más bőrbetegségekétől igen nagy megkülönböztetési jel. — Ha tehát a' fennevezett hólyagcsák igen vörös, megvastagodott, sárgás pikelyekkel fődött, nagyon viszkető 's égető bőrfelület környéken találtnak: a' haj vörös izzag néven neveztetik. Ha a' pikelyek eltávolítatnak, az egész bántalmazott bőrrész rövid idő alatt sárgáló folyadékkal fedetik be.

c) Pörseges vagy recsetes i. E. *impetiginodes* W. et B. *Psydracia acuta flavescens* Fuchs. (Bat. T. 55. Fror. T. 30. f. 1. 3, Behr. T. 6. f. 6. 7. 11.) Ha az előbb leírt faj a' fennevezett kifejlődési fokból egészségbe nem megy át, a' bőr jobban jobban beszűrődik, felduzzad, sötétebbre szinesedik és kékes vörössé változik, — a' hólyagcsák helyett pörsegek képződnek, mellyek felpattanván, vastagabb pikelyeket, szinte pörköket képeznek 's így e' baj átmenetet képez a' hólyagcsás kütegekből a' pörsegekhez. Ha egy ily pörköt eltávolítunk, alatta vagy egy réteggenny találtnak vagy vöröses savó izzad ki. A' viszkettség 's égetés csekélyebb.

Az izzagnak ezen leírt folyama nem mindig ezen a' módon történik, sokszor megesik, hogy a' vörös vagy a' pörseges izzag eredetileg lép fel, mielőtt az egyszerűt megelőzte volna, a' gyógyulásban

azonban ily visszaképzési rende'lenség nem tapasztaltatik, úgy hon a' pörseges izzag előbb vörössé, ez pedig egyszerűve változik

Az izzag két utolsó faja hosszas tartásuk, az álmatlan éjek 's nagy nedvvesztés miatt a' beteget annyira elerőtlenítik, hogy nyomorú 's a' legnagyobb fokú senyves külemet ölt magára, melly azonban nem első rendű 's nem az izzagot előhozó bántalomból, hanem másod rendű 's a' nagy nedvvesztésből eredt. Ha e' baj több ideig tart, úgy a' meglepett rész tetemesen megvastagszik, a' bőrben tökélyek 's repedések történnek; a' beteg a' nagy kín mellett aszálázódik 's csupán a' jótékony halál vet szenvedéseinek véget. Sajnos hogy ez gyakran történik orvosok jelenlétében, kik e' bajt félreismerések vagy megismervén ennek gyógyítását, az izzagos korcsveggy vagy áttételektől félvén, nem kezelik. E' baj gyakorisága 's a' könnyen történő felcserélés miatt azt elkülönözve, a' mint az a' különféle testrészein jön elő, tekintendjük, csak azért is, mivel a' meglepett rész különfélesége szerint tetemes módosításokat szenved.

aa) Fejbőr i. *E. capitis. Tinea muciflua. Psycodermia tinea Fuchs Porriigo mucosa.* A' hajjal ellátott fejbőrön leginkább a' vörös és recsetes izzag jön elő; az első sok apró hólyagcsák által jellemeztetik, mellyek igen vörös, megvastagodott viszkető 's égető, sok folyadékot elválasztó, sárgáló pikelyekkel fedett alapon ülnek; az egész fejbőrt ellepik, valamint mindig a' fülek, a' homlokot és szemöldököt is. A' hólyagcsák folyadékával a' hajak összetapadását okozza. Ha a' hólyagcsák helyett pörsegek támadnak vagy mindkettő, ha a' beszűrődött rész setétszínű kékes vörös, akkor pörseges izzag van jelen, ez soha sem lepi meg az egész fejbőrt.

bb) Fül i. *E. auriculae (Al. T. 25. Behr. T. 6. f. 9.)* Ám bár ez a' fejbőrizzaghoz mindig szövetkezik, mégis olykor megkülönböztetik, hogy magánosan is jön elő 's ekkor az álkapocs mozgása igen fájdalmas 's többnyire a' halljárat bedugulása miatt nehéz hallással párosúl.

cc) Arcz i. *E. faciei.* Ezen igen gyakori 's könnyen felcserélhető változat közönségesen *Porriigo larvalis, P. furfurans, crusta lactea, Herpes crustosus faciei* név alatt iratik. A' *Porriigo larvalis* név alatt előjövő kütegek többnyire két küteg- nem jelentésével bir; egyike az arczizzag, másika a' kos

pörseg bélyegeivel van jelölve (ezeknek megkülönböztetéseit lásd a pörsegeknél).

dd) Csöcs i. E. mammae (Behr. T. 7. f. 2.) Mindig a' csöcsbimbón kezdődik, honnan központilag terül szét. A' csöcsök kisebesedése szoptatóknál nem egyéb e' bajnál, még pedig többnyire a' reccsetes izzag alakában jön elő; ámbár olly egyéneknél is, kik soha sem szoptattak, tapasztaltatik.

ee) Köldök i. E. umbilici. Többnyire gyermekeknél 's rüheseknél, ha a' köldökben rühatka lakik, jön elő.

ff) Mony i. E. penis (Behr. T. 6. f. 12.) Ezen részen csupán a' vörös izzag tapasztaltatik 's ekkor a' mony tetemesen megdagad, rajta hólyagesák képződnek. Az orbáncztól égető 's viszkető érzés, úgyszinte a' hólyagesák, a' folyadékokoza foltok 's pikeltek által különbözik.

gg) Borék i. E. scroti (Behr. T. 6. f. 12.) A' borék vagy nagánosan vagy az izzagnak a' szomszéd részokről elterjedése által bántódik. Illykor mindig megdagad 's nagy mennyiségű savós nedvvel borítatik, melly pörkökké szárad 's ezek alatt a' bőr megredvén, sok folyadék izzad ki.

hh) A' nemző részek körül képzett 's legelőször Dr. Hebráól leírt faja e' kütegnak a' korlátolt szélű E. marginatum név alatt ismeretes. Ez többnyire azon határszélnél, hol a' borék végződik, a' czombokon kezdődik, innen fel 's alá terül — mindig a' borék széle mellett, — a' segnyilást környezi 's azon barázdába végződik, melly a' segpofokat elválasztja, tehát azon helyen, hol a' borék végződik; a' czombon több apró hólyagesák vagy vörös pontok átszanak, mellyek vörös 's mérsékesen beszűrődött igen égető bőrelületen ülnek.

ii) Alfel 's gát i. E. podicis et perinaei (Behr. T. 7. f. 3.) az igen kinzó viszkettség miatt, kivált aranyérben szenvedőknél néltánylatot érdemel 's a' Prurigo perinaealis név alatt ismeretik.

jj) Kéz i. E. manus. Az izzagnak e' változata gyakorisága miatt kivált kézműveseknél, igen érdekes. Csupán helybeli ingerek által támad; sütőknél a' sütők rühe (Psoriasis pistorum) név alatt, a' kőműveseknél, lakatosoknál, kovácsoknál a' tüztől ered; fűszerárúknál (Psor. des épiciers) különös széke a' kézháta, főleg a' kéztő

felett, hol a' kéz redői a' bőr megvastagodása következtében így kiképezve találhatunk. Ha a' pörkök eltávolítatnak, nagyon viszkető, vörös vagy kékelő bőrfelületre jövünk (valamint vörös vagy pörseges izzag van jelen), mellyen nagy mennyiségű kicsiny 's folyadékot átizzadó vörös pontok mutatkoznak.

K ó r o k. A' kórgerjesztő okok közül a' bőrre munkáló különféle ingerek a' legfontosb behatások. E' kór támadását semmiféle betege nem tételezi föl, azért a' némelyektől észrevett kóráttételek ezekben lényeges egybefüggésben nem állanak. Már említők: hogy e' bajt több kézműveseknél a' tűz, melly körül foglalkoznak, feltételezzük, hogy illy kórtámasztó ok a' napsütése 's illy faját e' bajnak Willan solaris (Bat. T. 56. 57. Fror. T. 30. f. 2. Behr. T. 6 f. 5.) nevé alatt írja le. Szinte illy kórgerjesztőleg működnek több bőringerek, mint: a' kénsavas réz, kén, mérges szömörce, húnycs, higany, iblany, meleg fürdő. Itt különösen meg kell jegyezni, hogy a' beteg meleg, kivált kénes fürdőben fürdik, ezen nem szokott izzag következésképpen izzag támad, mellynek kiütésén némely orvosok örülvén, felkiáltnak: ecce crisis salutaris! pedig nem egyéb, mint izzag által előhozott izzag, tehát nem üdvös birálat. Kórgerjesztő okok között továbbá az izzadság is, kivált ha ez igen nagy mértékben 's csipős természetű lévén, hosszabb ideig marad a' bőr felületével érintkezésben, illykor viz-izzegek Hydroa, Psudracia acuta hydroa Fuchs. (Fror. T. 29. Behr. T. 6. f. 3.) képeztetnek, mellyek kicsiny, apró, átlátszó, fehér, nem savanyú folyadékkal telt, vörös viszkető alapon ülő hólyagesák, tehát nem más, mint az izzadság csipősége által okozott izzag. Ezekon kívül még a' hőség rendtelenségei is okul vétetnek, melly felett azonban elhatározó ítéletet hozni nem szándokunk 's nem akarjuk megvitatni, valyon a' hőség rendtelenségei az izzagnak oka vagy következése é? Gyakran sem kórokat sem találhatunk fel; felnöttek 's kicsinyek, sőt csecsemők meglepetnek e' bajtól, úgyszinte görvélysenyvesek, senyvtelenebb férfiak, nők, kivétel nélkül. A' fiatal kornak a' pörseges, az érettebbeknek inkább a' vörös izzagra van hajlama.

Az izzag lényege izzadmány-képződésben 's ennek mind a' tüszőkben, mind az albőrben történő lerakódásában áll. A' tüszőkbe lerakódott izzadmány hólyagesákat vagy pörsegeket képez, az albőrben ennek megvastagodását okozza.

Ragályossága nem valószínű, ámbár Bielt, Rayer's Levain olly példákat hoznak fel, mellyek erre gyanút támasztanak. Az egyik izzagtól meglepett láb, ha a' másakra tétetik, itt ugyanazon bőrszenv hozatik elő; de ezt csak a' folyadék csipősségének, nem pedig ragályosságának tulajdonítjuk.

A' joslát elég kedvező, mivel olly szer birtokában vagyunk, melly azt mindig meggyógyítja; kivévén azon eseteket, hol a' baj igen elterülve vagy elhanyagolva van vagy fonákul orvosoltatott.

Gyógymód. Elmellőzve azon különféle 's gyakran ellentétes gyógymódokat, mellyeket sok bőrszenvgyógyászok ajánlanak: csupán azon gyógymódot említjük meg, melly elég biztos e' különmemű baj elmellőzésére 's ezen Dr. Hebra által Bécsben sok esetekben igen jó sikerrel használt 's legelőbb behozott gyógymód a' hideg borogatások vagy zuhany 's az égető hamag alkalmazatában áll. (Hol a' hideg borogatások alkalmazata nehézségekkel — mint gyenge úsdedeknél — jár, a' nagy nedvezés kigyó tarjag — Lycopodium — vagy édes gyökér por behintése által legkönnyebben gátoltatik.) — A' képzett izzadmányt feloldani 's az új kiizadást meggátolni: a' két fő javallat; ezt a' beszűrődmény fokához képest majd csupán hideg borogatások és zuhanyok, majd ezeken kívül az égető hamag olvadéka alkalmazata által eszközöljük. Miután t. i. a' pikelyek 's pörkök a' hideg borogatások által eltávolítottak, a' szenvedő rész (10 perczig) megzuhanyoztatik vagy pedig hideg borogatások alkalmaztatnak; 's ha erre a' bőr beszűrődése nem töröltetik el: úgy az égető hamagot használjuk illy vényben: Rp. Kali caust. dr. duas solve in aq. d. s. un c. semis; ezen olvadék a' szenvedő bőrrészre tétet-eccset által alkalmaztatik. Mihelyt ez történik, a' bántódott rész területén nedv választatik el, mi nem egyéb, mint haj 's fehérnye, mivel a' tömény fojtósav által megalszik — azért is a' gyógyulás csupán a' szapanosítás folyamának — t. i. a' hájnak a' hamaggali egybeköttetése által — tulajdonítatik. Ezután a' hideg borogatások ismét folytattatnak, míg az edzés foganatai eltűnnek, mi a' különféle egyéneknél 6 — 21 nap után történik. Az első edzés mindig több eredménnyel koronáztatik, mint a' későbbiek. Az égető hamag mindaddig használtatik, míg az egész beszűrődés eltűnt, de tovább nem, különben a' baj súlyosbodik. A' hátramaradt vörösség a' horgany kenőcs használata alatt törletik el. Ha az izzag olly helyen ül, hol az

edzés után dörzsölés használtathatik, akkor kezeltessék; ha az ábrázaton ül, ekkor az olvadék töményebbé készíttessék (2 nehezebb égető hamag 2 neh. lepárolt vízre). Azonban itt jól vigyázzunk, nehogy az eset szerfeletti megnedvesítése által az erről könnyen történhető lecsepegésre 's ez által az egészséges részek bőrkievődésének alkalmat adjunk. Megemlítésre méltó, miszerint a' horgany kenőcs az egyszerű izzagnál, valamint a' kórfolyam bevégezésénél, ugy ennek kezdetével sikerrel használtatik, kivált a' hideg borogatásokkal egyesítve.

Rüh.

Scabies. Scabies et Psora Fuchs. (Bat. T. 24. f. 1. 2.) E' baj történetét *) olvasván, nem csodálkozhatunk eléggé, miképen szolgálhatott okul ezen kóralak — mellyről évszázadok óta anna jeles iraték — olly sokszerű tévedésekre, hogy nem lehetett ezt legujabb ideig teljes bizonyossággal megösmerni, ugy, hogy még most is vannak gyakornokok, kik a' különféle pörseges, bubornyás 's hólyagcsás bajokat e' névvel keresztelik. Ez a' másik menköpeny, mellyel némelly bőrszenvorvosok járatlanságukat burkolják.

Tagadhatlan, hogy minden az életművezetet meglepő kór, bizonyos, kizárólagos, mintegy egyénies kórjelekkel külekszik: szükségkép ez a' rühel is közös; de ha tekintjük, hogy az illy különféle 's nagy számmal előadott egészen más bőrbajokhoz tartozó kórjelek tévedésből a' rühre ruháztatnak: esoda-e, hogyha kivált kezelt orvos külgyakorlatában rühel találkozáván, azt félreismeri, 's különféle bőrbajokkal összezavarja? Mi leginkább történik vagy a' bubornyás bőrbajokkal, mint a' mohaggal, viszketeggel, ha e' külső bubornyás alakban tűnik fel; — vagy pörseges bőrbajokkal, mint a' boborcsó vagy binesó pörseggel, ha pörseg alakban lép fel; — vagy a' sömöreggel, ha hólyagcsás alakban mutatkozik. Itt ugyanazon ellenvetést lehetne tenni, hogy a' baj ragályossága 's lefolyása helye kórismére elég biztosan vezetnek, de kérdjük: ki fogja az előbbent magán megkísérteni minden egyes esetben, 's várjunk-e hónapokig

*) Alibert Monogr. der Dermat. II. kötet 392. lap 's Oesterreich. Jahrbüch. Märzheft. 1844.

hogy a' lefolyásra kórismét alapítsunk? Hogyan ismerjük meg tehát a' rühet bizton minden esetben? A' rüh egyedül csak akkor van jelen, midőn a' rüh atka menetekre és magára a' rühatkára találunk, 's ezt bemutathatjuk. E' nélkül rüh nem létezik, ez először van jelen, ez tételezi fel a' legkülönneműbb bőrkiütéseket; mellyek azonban különféle okok miatt módosíthatnak; azért azok nem állandó a' kórisme megalapítására szolgáló, hanem csupán lassanként kifejlődő 's a' rüh folyamához tartozó kórtünetek. Melly tünetek szerint azt kívánjuk értetni: hogy a' rühnek egyedüli jellemző kórjele az atkamenetek 's az ezekben létező rühatka; azért szükségesnek tartjuk mind a' menetek, mind az atka helyes ismeretét itt megemlíteni. — Az atkamenet a' kór tartásához, a' beteg korához, foglalkozásához 's a' bőr minőségéhez képest különféleképp mutatkozik. A' menet kevéssé kigyózdzó hosszabb vagy rövidebb vonalból áll, melly a' bőr felületén kissé fel van emelkedve; a' vonal egyik vége a' jelenlévő hólyagcsába, bubornyába vagy pörsebbe, másika sötétebb színű bütyköcskébe (atka tanya) végződik. Ezen vonal különféle szinezetű, fehér, vörös, sárga, zöld, fekete 'stb. valamint az egyén különféle színű mázanyaggal foglalkoztatódik. Azonban találhatunk oly menetek is, mellyek magánosan a' fentebb említett bőrkiütések nélkül előjönnek. Az alkamenetek, valamint a' rühatkák is állandóan a' kezeken 's lábakon jönnek elő, azonban csupán a' kéz- 's lábtőig terjednek, a' helybeliség gyakoriságára nézve következik a' mony, igen ritkán száz eset közül kétfőben más helyeken ered. Ha tehát az állatkák jelenlétéről akarunk meggyőződni: úgy az említett helyeken a' menet egyik végét oltó tő vagy gerely segedelmével felhasítjuk, 's a' benne tanyázó atkát — melly mintegy fekete pont mutatkozik — az eszköz hegyével kiemeljük, mi annál könnyebben megtörténik, mivel a' sok hosszú sűrűtökökkel ellátott állatka igen könnyen a' műszerhez tapad. Egyébként az állatfogás könnyebb annak életében, mint élte után és azért az utolsó esetben nagy ügyesség kívántatik ahoz, hogy azt megfogjuk. Szabad szemmel tekintvén mint kicsiny vörös fehér pont tűnik fel, melly egy üvegtáblára alkalmazva igen gyors mozgást küöl. Góreső alatt az atka teknős békához hasonlít, teste majdnem tojásdad, barnás színű, háta több fogas felemelkedésekkel, keresztbefutó, hajtott, párhuzamos csíkokkal ellátva; lába nyolcz, mellyek a' hasfelén

erednek 's tövükön hagymaalakú hüvelylyel bevonvák; a' négy has
sók nagy sörtökbe, az első szopónemű alakba — mellyek a' lólán
hoz igen hasonlitanak — végződnek; azonkívül van egy szóporn
's 6 sörtökkel ellátott fejk. *) Ha az atka 's menetek jelenléte bi
bizonyult: úgy a' rüh kórisméje meghatározott, 's ámbár ez ell
bizonyosságot nyujt e' baj ismeretére, mi mégis e' kórfolyamot te
jesen leirandjuk.

Miután hosszabb vagy rövidebb ideig, kivált az ágymelegben,
beteget igen kínzó viszketés gyötrötte volna, a' lábakon vagy ké
zeken néhány kicsiny felemelkedések — bubornyák — mutatkoznak
ezek szétvakartatván egy csepp vérrel vegyes folyadékot ömlesz
nek ki, melly fekete pörkké szárad. Máskor az említett helyeken kö
idomú, átlátszó folyadékkal tölt hólyagcsa mutatkozik, mellynek be
néke később megzavarosodván, pörseggé alakul át: illy hasonnem
kiütések nem sokára az egész testen kivált a' végtagoknak hajtófel
letein, ritkán a' háton mutatkoznak. Ezek a' rühnek az elsőren
tünetei.

Az atka szünetnélküli furkálása által, kivált meleg ágyban (m
vel a' meleg által az atka uj megujlelkedést nyer) okoztatott foly
tonos 's szüntelen öregbülő viszketés a' beteget vakaródzásra kész
teti, 's ez által az előbb jellemző bubornyák, hólyagcsák, pörse
gek pörökké változnak; továbbá még gumócsok is, különösen oll
helyeken, hol a' nyomás folytonos, mint az ültájon, támadnak; ezek
uj vakaródzásra okul szolgálván, uj gumócsok létrehozását következ
tetik, mellyek összefolyván, megvastagodott 's elgenyedvén, pörkké
fedett bőrrészt képeznek, mint ezt az alfofokon tapasztalhatni. — I
bajnak legfőbb fokában végre az egész test a' felül megirt tüneteke
kívül, különféle boborcsó és bincsó pörsegekkel 's a' vakarás által
létrehozott fekete, zöld és barna pörökkel fedetik. Továbbá a' bo
borcsó vagy bincsó pörsegből támadt gumócsok az ültáján 's fe
kélyek a' végtagokon, pörökkel fedve tapasztaltatnak.

A' fentebb említettekből tehát kiviláglik :

*) Lerajzolásait lásd Oester. Jahrb. Märzheft 1844. — Raspail nouveau syst
de chimie organique, fondé sur des nouvelles methodes d' observation
etc. Bruxelles 1840. T. 15. f. 1. 2. Fror. T. 42. f. 1. 2. Behr. 1
7. f. 12.

a) Hogy csupán az atka által feltételezett rüh létezik, a' többi: az igazi, ál, hólyagcsás, bincsó, görvélly — vagy bujakóros 'stb. nem léteznek; mivel e' nevezetek vagy csupán rémképek vagy egyes tünetekből vagy időszakokból vétettek.

b) Azon különféle bőrkiütések, mellyek a' rühel összejönnek, mint bőrrepedések, pörkök, csomók 's fekélyek csupán, a' vakaródzás által hozatnak létre.

Kórok. Némelly orvosoktól rühkórokúl a' rüh betvegy (discrasia psorica) vétetik, másoktól a' ragály. Hogy a' rüheseknél nincs vérbetvegy, következő okok bizonyítják:

1) A' rüh a' legegészebb egyéneknél is előjön.

2) A' tulajdonszerű küllem később a' baj hosszabb tartása után fejlődik ki.

3) Kóráttelemek nem tapasztaltatnak, habár erről a' legujabb könyvekben is annyi iratik; hogy ezek nem léteznek Dr. Hebra 5500 rüheseknél eléggé bebizonyítá.

4) Mivel azon különnemű küteg alakok nem a' rüh általánoságából, hanem csupán rokonszenvből támadnak. *)Ha tehát rühbetvegy nem létezik, a' rüh csupán ragály által támad. De ez nem a' beteg kigözölgése által 's nem a' bincsó (vagy hólyagcsa bennék átvitele által közöltetik egy egyénről a' másakra, mivel e' bennék többektől 's mi általunk is beoltatván, rühet nem hozza létre. Ha a' beteg bőrkigözölgése vagy a' bincsó 's hólyagcsa bennék a' ragály közege volna: akkor a' rühes mindenkori érintésénél, kivált nyáron, átvitetnék a' ragály anyag; holott Dr. Spáth némelly rühesről 2—4 atkát kiszedvén, e' műtéttel sokszor félóráig is bibelődött a' nélkül, hogy e' nemű anyag által a' ragálytól meglepetett volna, megemlitvén azon kívül azt is: hogy ő száz meg száz rüheseket fogott kezébe, 's vizsgálgatá. Azon kérdés támad tehát: hogyan történik a' rüh átvitele egy egyénről a' másakra? ez az atka átvitele által történik, az atka t. i. vagy a' folytonos vakaródzása által szabadi-tatik meg az atkamenetből, 's így vagy az atka meggy át vagy pedig érintkezés által történik a' fertezés; vagy az atka kifúrja magát menetéből 's a' ruhaneműkre vagy más tárgyakhoz erősen tapad, melyek érintése által az átvitel történik.

*) Hebra über die Krätze. Oester. Jahrb. 1844. Märzheft.

Hogy a' rüh csupán atka által tételeztetik fel, a' beoltás, melly sok orvosok által kezeltetett, bizonyítja; azonban itt azt mondhatnánk, hogy az atka nincs egészen megtisztítva a' rühanyagtól 's a' rühragályanyag az atkával is átvitetik 's ez által rüh támad. Ezen igen erős állitmány a' tapasztalattal ellenkezik, mivel Livorno lakosai 's a' Corsicai gályarabok a' rüh gyógyítását csupán az által kezelik, miszerint az atkát menetökből kiszedegetvén, azt elpusztítják; a' mint ez több hiteles orvosok irományaiból kiviláglik. A' rühnél tehát az atka mindig legkorábbi tényező 's ő egyedül a' rühnek feltételező alanya.

A' jóslat a' rühnél mindig kedvező, mivel mindig 's minden körülmények között meggyógyítható. Hogy semmi kóráttelettel nincs mit félnünk, feljebb említünk.

G y ó g y m ó d. Azon számtalan 's többektől igen eldicsért szerzők közül csupán hármat említünk meg: u. m. a' Wilkinsohnféle ír az égető hamagot 's a' kettediblas higanyt; mivel a' többi ugyanaz t. i. az atka elvesztését 's ez által a' rüh gyógyítását eszközli. A' legkönnyebb rühgyógyítási mód a' következő: miután a' beteg megfürdöttük, szigorú vizsgálatot teszünk, ha van-e atka jelen, 's ha van, hol? 's mivel ezek többnyire a' kezeken 's lábakon jönnek elő, a' kezét a' kéztő, a' lábakat a' lábtő fölébe reggel 's este a' módosított Wilkinsohnféle kenőcsessel *) bekenjük. Mindjárt az első bekenésnél a' beteg ágyba fektetik, 's a' bekenés három nap eszközöltetik; ekkor a' beteg megfürdik; a' hatodik bekenéssel a' gyógyítás bevégeződött, ekkor ismét megfürdik 's mint egészséges a' további gyógyítástól felmentetik. De mivel e' kenőcs igen rossz szagú: ennek elkerülése végett magánygyakorlatnál az égető hamagot **) vagy a' kettediblas higanyt ***) használhatjuk, melly utóbbi kórodánkban is Prof. Sauer alatt koronázott sikerrel használtatik. Ha tehát a' bekenés következtében izzag képződött volna, úgy fürdőt használunk.

*) Terrae cretosae unc. 4. Sulfur. venal. Picis liq. aa. unc. 6. Sap. domest. Ax. p. rec. aa. libr. j.

**) R. Kali caust. unc. unam Ax. p. unc. duas. M. D.

***) R. Deutojod. hydr. scrup. semis Ung. sim. unc. duus. M. Ezen este kenetik be, reggel a' beteg szapanos fürdőbe tétetik. E' gyógymód által a' küteg 8—10 nap alatt gyógyítatik meg.

nálunk vagy a' következő írt: *R. Oxydi Zinci dr. j. Ax. unc. unam.* Az alpfok közt hátramaradó csomók elosztására legjobban használtatnak az égető hamag olvadékával. *Rp. Kali caust. dr. 1. Aq. d. s. libr. j. való edzések.* Hogy a' ruhaneműkhöz tapadt atkák általi ragályoztatást meggátoljuk: szükség ezeket vagy kénneli füstölésnek vagy nagy hőmérséknek (40—60° R.) kitenni.

V. Osztály. Bugyok (Bullae).

E' bajok felett igen nagy véleménykülönbség uralkodik, annyira, hogy több ez osztályhoz tartozó bajok majd itt, majd a' bincsök nemében iratnak le. Így a' gamatag Willan által a' bincsök között a' bincső pörseg alatt iratik le; e' két bajt Plumbé is ugyanazonosnak tartja, sőt bincsőpörsegből gamatagot láta kifejlődni. Ellenben Bateman ezeket elválasztja 's a' gamatagot a' bugyok alatt írja le, mellynek három fajtát különböztetvén meg. Alibert szinte, a' mit Willan bincsőpörsegnek nevez, buboragnak nevezi.

Mi Cazenave, Schedel, Thomson, Rayer 's Fuchs után a' gamatagot itt adandjuk elő, mellyhez még a' buborag és a' buborékküteg számítatnak.

Gamatag.

Gamatany. *Rupia Bat. Rhypia. Ecthyma Will. Pemphigus* vagy *Phlyzacia chronica Alib.* Három fajtát különböztetjük meg:

a) Egyszerű g. *R simplex. Rhypia vulgaris Fuchs* (Bat. T. 53. Fror. T. 28. f. 1. Behr. T. 5. f. 8.) Itt az átlátszó folyadékkal telt hólyag sötétvörös bőrfolton támad, mellynek bennéke csak hamar megzavarosodik 's genyes küllemet ölt magára; ez megszáradván, barnás 's szenyves kékes udvarral körülírt pörkké alakszik. Ha néhány nap mulva a' pörk eltávolítatik: felületes fekély tűnik elő, melly egy ujonnan képződött pörk alatt beheged vagy nagyobb geny-elválasztással párosul 's mélyebbre terjed; a' fekély ismét új pörkkel fedetik be, a' pörk újra eltaszítatik 's ezen folyam néhányszor

történik, míg végre a' genyelválasztás 's így az egész kórfolyam bevégeződik. A' megkeményedett csokoládé színű pörk leesvén, szennyes kékes hegjegy marad hátra.

b) Kiálló g. *R. prominens* Bat. *Lepas Piutti* (Bat. T. 54. Fror. T. 28. f. 2. Behr T. 5. f. 9.) Kezdeté éppen olyan mint az előbbinek, csupán kisebb hólyagokkal ered; miután az első pörk képződött, ez nem távolítatik el, hanem az elválasztott anyag alatta meggyülemlik 's a' pörk szélén hólyagokat képez, mellyek közepéből a' pörk tűnik ki; ezek az első pörköt felemelik 's szintén pörkké alakulnak át; melly folyam többször ismételtetvén, ezen kúpídomú pörköt képzik. E' kóralaknál tehát jellemző a' hólyaggyűrű vagy e' helyett a' felbőr karimától körülírt kúpídomú pörk. Ha a' vastag leesik, fekély mutatkozik, melly ujonnan, de már többé nem kúpídomúval, hanem lapossal, sőt olykor közepében behorpadt pörkkel fedetik 's ez által a' régiek úgynevezett pörkös fekélye (*ulcus crustosum*) képződik.

E' két faj tanyája a' végtagok; azonban más test részein is előjöhhetnek, kivált az orszárnyakon, hol ezek a' pof lággy részeire mennek át 's szarv idomát öltik magokra, 's ez többnyire bujakóros eredetű. Lefolyásuk idült 's többszöri kiütésekkel járnak.

c) Pörkös g. *R. escharotica* Bat. *Paedophlysiodes escharotica* Fuchs *Pemphigus infantilis s. neonatorum auctorum*. Előrement nyugtalanság, álmatlanság 's nagy lázas kórjelek után a' bőr különféle részein igen égető fájdalmakkal szennyes kékes foltok támadnak, mellyeken tüstént vérrel vegyes folyadékot rejtő hólyagok támadnak; ezek bennéke kifolyván, a' körülfekvő részeket kirágja, mi által kékes szennyes felemelkedett karimákkal ellátott mély fekélyek támadnak, mellyek az elválasztott evnek által képzett pépösszeállású pörkökkel fedetnek be; ezek alatt a' részek pusztítása folytonosan történik. Fuchs szerint az elválasztott evnek hugy szaga van 's savany vizzhatást küölnek, mellyet ő a' hugy rendetlen elválasztásától származtat; ezen véleményben Osiander, Lobstein 's Kraus is megegyeznek. A' különféle testrészeken szakonként több új hólyagok képződnek; mellyek ugyan-

azon lefolyásuak, mint az előbbiek. A' baj nagyobb kiterjedésénél a' szájban zsebrék 's nagy hasmenés támadnak, a' láz 's fájdalmak nőttön nőnek 's a' szenvedő kisdedek 8 — 12 nap alatt sorvasztó tü-
nemények alatt elvesznek. A' gyógyulás soha sem történik hátrama-
radt rúthegjegyek nélkül.

K ó r o k. A' gamatag alakai legtöbbszörre görvély 's angolkóros egyéneknél jönnek elő; ezenkívül gyakran tapasztaltatik gyermekek-
nél 's megnötteknél az alsóbb néposztálynál, kik rossz táp- 's szennyel
küzködnek és sok égettbort isznak. A' pörkös faja e' bajnak csupán
kisdedeket — a' szüléstől az első fogzásig — lep meg, 's a' fenem-
lített körülmények között megnötteknél is előjön, 's tapasztalatból ki-
indulva állítjuk: hogy a' bujakóros szüléktől származott gyermekek-
nél gyakori.

A' jóslat a' beteg alkotmányától, a' kórvegy kiképzési foká-
tól függ; az első két fajnál majd mindig kedvező, a' harmadiknál
többszörre kedvezetlen.

G y ó g y m ó d. Az első két fajnál csupán lágyító fürdő 's tisz-
taság ajánltatik, tápláló étrenddel, — 's ezek a' kórfolyamat több-
szörre kimerítik. Ha azonban a' testben valamely kórszuny léteznék,
ez ellen is szükség működnünk. A' harmadik fajnál, belsőleg az első
utak savanyúsága miatt magnesia 's rheum kis adagban; helybelileg
a' részek tisztogatása, lágyító 's bódár főzetekkel langyos mosások,
a' Trusen gyógymodora (lásd az égetéseket pag. 37.) a' pokolkő
olvadéka 's a' t, mint a' bőrpállásnál, foganatosak.

Buborag.

Bugyogany. Pemphigus. A' buborag lázzal párosult,
hólyagokkal jellemzett és nem ragályos bőrbaj. Már a' szivárvány
sömöregnél megjegyzők, hogy igen kétes, vallyon létez-e heveny bu-
borag; mivel ez a' szivárvány sömöreggel igen gyakran felcserélte-
tik 's csupán a' legnagyobb ritkaságokhoz tartozik. Megkülönbözte-
tünk heveny 's idült buboragot, az elsőt itt irandjuk le, a' másikat

a' buborékküteg alatt tárgyalandjuk. Következő négy időszakot különböztetünk meg: az első időszak: miután néhány napig láz tünetek, undor 's hányás 's a' t. előrement volna; a' második időszakban, többnyire a' harmadik napon különösen a' száj körül vörös foltok tűnnek elő, ezeken előbb kicsiny felemelkedések, később mogyorónagy, sőt nagyobb hólyagok jönnek elő vörös udvarral körülválasztott írvák, a' hólyagok átlátszó savóval vannak megtelve, — 's míg ez történik, más részeken szinte foltok támadnak, melyeken később ismét hólyagok képződnek, úgy, hogy a' később megjelenő kütegek mindig egy időszakkal hátrább állanak 's e folyam 5 — 6 napig tart, melly idő alatt a' hólyagok kiképződési legfőbb fokukat elérték 's e által a' harmadik időszak is bevégeződik. Végre a' hólyagok megrepednek, bennükök kiürül, tömlőjük összezsugorodik 's pikkelyeket képez; vagy a' hólyag bennük megszárad 's pörkké lesz. Kékesfekélyezés itt ritkán történik. Mások e' helyen még a' csecsemős buborékküteget is előhozzák, mellyet azonban mi ugyanazanosság végett pörkös gamatagnál tárgyaltuk.

Kórok. Ezt többnyire nem tudjuk. Sokszor csorvás tünetekkel párosul, azonban hogy ez kórgerjesztő okbeli viszonyban áll-e a' buboraggal vagy csupán szöveményes baj, eldönteni nem lehet feltételünk. **Raiman** nézete szerint köszvényeseknél jön elő, a' hűdélválasztás megkevesbült; ez **Fuchs** észleletével is meggyez, ki e' bajt a' megzavart hűdélválasztástól származtatja 's az ő az **Uroplania** nemű kütegeknél írja le. **Prof. Sauer** ezt egy 17 éves leánynál tapasztalá, kinél a' havi tisztulás még be sem kezdett szünet 's kinél a' vércső 's e' baj egymást felválták, miután a' havi szám beállott, e' tünetemények elmaradtak.

Gyógy mód. Az egyszerűnél semmit tenni legjobb, a' köszvényeseknél a' hűdkiválasztást kell előmozdítani — a' havi tisztulás rendetlenségeknél vagy kimaradásnál, ezeket kormányzani vagy lényegre rehozni szükséges.

Buborékküteg.

Hólyagany. **Pompholix.** E' bőrbaj az előbbenitől az általánosan különbözik, hogy legtöbbnyire láz nélkül jelen meg 's gyakoribb kór.

fekélyzéseknek van alávetve. Dr. Hebra egy esetben e' kór-
nemel lázat is látott párosulni. Vörös, egész lencsenagy foltokon csu-
pán a' felbörképezte hólyagok támadnak, a' hólyag megpattan 's az
ebből kiömlött folyadék a' fehérenemükön olly foltokat képez, mint ez
az izzagnál tapasztaljuk, részint pedig pörkökké változik át, mellyek
alatt nem ritkán kifekélyzések történnek. Ha e' baj tovább tart vagy
az egész bőrfelületen elterjedt, a' nagy nedvvesztés miatt gyen-
geség, senyves küllem 's a' t, fejlődik ki 's nem ritkán a' halál kö-
szönt be.

A' buborag 's buborékküteg közötti különbség a' következő:

Buborag.

Buborékküteg.

Láz előzi meg.	Nem.
A' hólyag vörös udvarral van kö- rülvéve.	Vörös udvar nincs jelen.
Többnyire az arczon jön elő.	Más részeken,
A' hólyag bennék viszhatása kö- zönbős.	Savanyús.
Rövid lefolyású.	Hosszú lefolyású.
Kifekélyzés ritkán vagy soha sem tapasztaltatik.	Majd mindig.

Három faját különböztetjük meg:

a.) Ártatlan b. P. benignus. Lencse egész diónagy hó-
lyagokkal jellemeztetik, az arczon, nyakon 's végtagokon jön elő;
a' folyam bevégződése után barnás folt több ideig látszik.

b.) Huzamos b. P. diutinus. Ez az általánosan leírt folya-
mot követi.

c.) Magános b. P. solitarius. Többnyire asszonyoknál
jön elő; az alpofokon galambtojásnagy hólyag képződik, melly meg-
pattanván, a' kórfolyam bevégződött.

E' bajnak kórokát Fuchs szinte a' hügyelválasztás rendet-
lenségében keresi 's ezzel Prof. Sauer által tett tapasztalatok is
megegyeznek. Kórjelesleg senyves küllemű egyéneknél, mint sü-

lyősöknél, vízkórban 's hagymázban jön elő. A' kórtámasztó ok többnyire az első utak csorvás állapota.

A' jóslat függ az egyéniségtől, kórokoktól, kivált ha csupán mint kórjeles bántalom lép fel.

Gyógy mód. Ennél mindig a' kórokoktól kell javallatot venni ha a' baj a' hudelválasztás rendetlenségének oka, úgy hudhajtók csorvás állapotnál hánytató vagy hashajtók vannak javalva. Senyves egyeniség mellett erősítők, mint: kinahéj, iblanyos vas 's tápláló étrend rendeltetnek. A' kórjeleseknél az eredeti baj ellen kell működnünk. —

Theses:

1. Strophulus merito Lichen parvulorum nominatur.
2. In Prurigine nullam agnoscimus dyscrasiam.
3. Psoriasis pistorum est Eczema.
4. Lepra Willani non aliud ac Psoriasis orbicularis.
5. Lepra nigricans non est naturae siphiliticae.
6. Eczema pro malo universali haberi non potest.
7. Scabies solum unica existit.
8. Metastases a suppressa scabie ortae phantasiae figmenta.
9. Pemphigus infantilis et Rupia escharotica unum idemque.

